

50487

A HÉT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

VIII. Évfolyam.

KISS JÓZSEF.

24. szá

Budapest, Erzsébet-körút.

Royal Nagy Szálló

ELSŐRENDÜ SZÁLLÓ.
Szobák villanyvilágítással és szolgá-
lattal 2 forintól feljebb.

Szerkesztőség és kiadóhivatal

VII. Erzsébet-körút 6. sz.

KÁRMÁN MÓR.

A már 40 év óta dicséretreméltólag ismert, a m. kir. egészségügyi hatóság által jónak talált és engedélyezett

dr. SPITZER-féle

arcztisztító kenőcs

dr. SPITZER-féle

bőrszépítő szappan

Egy nagy tégely arczenőcs ára 80 kr., kisebb 50 kr., szappan 50 kr. Utánzásoktól óvakodjunk! Csak **Krajcsovics** által **Vukováron** készített kenőcs valódi. Minden tégelyen **Krajcsovics** a készítő arczképe látható.

Főraktár: Budapest, Király-utca 12. sz. **TÖRÖK J.** gyógyszerháza.

szeplő, himlőhely, sömör, májfoltok, fakadékok, forrósági persenések, orrvörösség és minden egyéb arczvirágzások ellen, valamint a

mely arczenőcseszel a használati utasítás szerint alkalmazva, még korosabb egyéneknek is viruló és fiatal kinézetet kölcsönöz.

Első magyar
gazdasági gépgyár részvény-társulat.

Ekegyártásra
külön szakosztály.

Gőzcséplőink

a tökéletesség legmagasabb fokán állanak.

Magyarország legnagyobb és egyedüli Gazdasági
gépgyára, mely a gazdálkodáshoz szükséges
összes gazdasági gépeket gyártja.

Részletes árjegyzékkel és szakbavágó felvilágosítással díjmentesen szolgálunk. — Kérjük minden kérdéssel bizalommal hozzánk fordulni, készséggel adunk kimerítő és felvilágosító választ.

Különlegességek borkészítési gépekben.

Első magyar gazdasági gépgyár-részvény-társaság Budapest.

Csimre ügyelni tessék!

ŐS-BUDAVÁRA.

Szinfonikus hangverseny, előadja
a berlini 70 tagból álló
Szinfonikus zenekar.
Katona zenekar.

Spanyol és Olasz
utcai énekesek.
Magyar ének- és tánc-
előadások.

Balogh Károly cigány zenekara. GOLTZ-REINHOLD a drótkötélen.

PONCHERY-NIAGARA

világhírű köteltánczosok.

Belépő-díj esti 6 óráig 20 kr. 6 órától 30 kr.

ERDÉLYI

cs. és kir. udvari fényképész

tudatja, hogy

Kossuth Lajos- és Ujvilág-utca sarkán levő

← **UJ MUTERMÉT** megnyitotta. →

Bejárat: Ujvilág-utca 2. sz.

TELEFON.

LIFT.

Fiók-műterem: V., Erzsébet-tér 18.

MATTONI-FÉLE
GISSHÜBLER
legújabb égvényes
SAVANYU-KUT

legjobb asztali- és üdítő ital,
kitűnő hatásának bizonyult köhögéskor,
gégebajoknál, gyomor- és hólyaghurutnál.

MATTONI HENRIK, Karlsbad és Budapest.

*Pannonia szálloda
Budapest, Kerepesi-ut 7. sz.
A nemzeti színház mellett.*

Bekötési táblák

„A HÉT“ XIII. és XIV. kötetéhez elkészültek
és kötetenkint 1 frt 30 kr. előleges beküldése
után portamentesen kaphatók.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre fr. 10.—

Félévre > 5.—

Negyedévre > 2.50

Egyes szám ára 20 kr.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VII. ker., Erzsébet-körút 6. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza.

— 20 — Budapest, június hó 13. — 20 —

Krónika.

Az Igéret Földje.

— június 11.

Nem tudom, a nagy-enyedi főiskolán mit trádál nagytitusztetű Kovács Albert professzor ur, de a logika érdekében remélem, hogy nem logikát. S nem tudom, mire e sorok kinyomatódnak, a volt képviselő ur mint folytatja azt a cikksorozatot, melyet, hogy a Budapesti Hírlapban kezdett meg, az Esti Ujság néz evangéliomnak, s ha az Esti Ujságban folytatná, a Budapesti Hírlap itélné revelációnak, aminthogy van is már ebben az első darabjában is annyi a próféták látomásaiból s az apostolok hívőségéből, hogy szublimátnál erősebb irtója a logika s a kritika profán bakteriumainak. De fölösleges megvárnom, míg a nemzeti párt hét vezérei közül ez egyik még a kakast is ráilleszti a fundamentumra, mikor egy kopogtatásra is megérezem, hogy csak vályog, amely mentül többet építenek rá, annál gyengébben tart. Viszont kötelesség a szószátyár vezérczikkezés és a közhelyes publicisztika mai dunavizes napjaiban legalább is észrevevéssel megtisztelni a mondanivalót s a tartalmat, ha nem is a Maros aranyzemei ülednek meg az alján, csak a torjai kén-sárgasága játszik benne s a borszéki szénsav pezsgő fölfújtságai bugyborékolnak ki belőle a semmiségbe. Ám hosszasan csakugyan nem köll bizonyítani, hogy nem mind arany, ami fénylik, s a Kovács Albertnek nem ma először elábrándozott csillogó álma egy a Németország s Oroszország közt elterülő Nagy-Magyarországról logikus képtelenség, melyet aki rosszhiszeműen tűz célul egy nehéz körülmények közt verejtékes munkában fáradó nemzet elé, az legalább is szélhámos, aki pedig jóhiszeműen csillogtatja, az legalább is nem politikus. Mert éppen, amire a Budapesti Hírlap az ő fekete-kávés glosszáiban ujjongva hivatkozik, éppen a nemzeti eszme mai diadalmas napjaiban képtelenség a magyarságot olyan vállalkozásba beleizgatni, amely túlmegy az ő faji, nyelvi és geográfiai természetes attrakcióján. A logikai hamisság ott van, ahol ebbe az ábrándba a nemzeti eszme helyébe az állami eszmét csusztatják. A nemzeti eszme éppen a faji és nyelvi határokkal esik egybe, ezen túl csak az állami eszme nevében merészkedhetnek. S ha azt a Nagy-Magyarországot, melynek történeti folytonossága kísért a Kovács Albert álmaiban, ha azt tartósan megalkotni még a középkorban sem lehetett, mikor a

nemzeti eszme még ismeretlen volt, az állami pedig a dinasztikusból erősödött, — nem lehetett roppant európai összeköttetések, internacionális jelentőségű uralkodók segítségével sem: most lehetne azt megteremteni, s ugyanazokból az elemekből, amelyek szemünk láttára törnek darabokra az ő nemzeti eszméjükkal a török császárságnak s az osztrák császárságnak a hódítás jogára, az ősi dinasztia hatalmára, a régi birodalom hagyományaira s az európai szükség kényszerűségére támaszkodó állami eszméjét?

S ha a logika szerint a lehetőségből sem szabad a megvalósulásra következtetni, szabad-e a lehetetlenségből? Kovács Albert az ő nagyszabásu tervét a nemzeti párt kormányrajutásával akarja megvalósítani. Bizonyos, hogy szélesebb háttérrel jelentéktelenebb figura mögé még nem főtöttek, mint a Nagy-Magyarország gazdag gondolatát a nemzeti párt vérszegény alakja mögé. De az is bizonyos, hogy próféta alig bizott oly kevéssé a látomásai igézetében, mint Kovács Albert, aki mer arról álmodni, hogy Európa örömmel fogad egy új magyar államalakulatot, de azt még álmában sem reméli, hogy ennek számára Magyarországon természetes uton találatnék többség. Az álma testté válását nem képzelheti másképpen, mint fölülről való revolúcióval. Kergesse el a király a mai többséget s hja helyébe kormányra a jelentékenyen kisebbségben levő nemzeti pártot, — amely, ha kormányra jut, sose féljenek, teremtsen az magának többséget! Kovács Albert elfelejti hozzátenni, hogy: *more patrio*. Ha ezt hozzátette volna, ebben az egyben igaza volna. De nincs igaza semmi egyében. Mert tegyük föl, hogy a magyar katonai akadémia kérdése nem egy katonai czélszerűség-beli részletkérdés, melyet csak a vérmesség néz nemzeti vívmánynak; tegyük föl, hogy annak egyszeriben való elfogadása valóban szimptóma, amely rendszerváltozást jósol; tegyük föl, hogy aminek csak észszerű minimumát is sem Savoyai Eugén, sem Kaunitz, sem Gentz, sem Kossuth, sem Bismarck nem tudta a Habsburgok előtt plauzibilissé tenni, annak káprázatos maximumát a Kovács Albert ereje belesugallja a lelkükbe: a Nagy-Magyarországnak eddig semmiféle programban benne nem levő, de minden meglevő párt programjába beleilleszthető terve megvalósítására; a magyar parlamentarizmus hagyományai megbontására; egy diadalmasan uralkodó párt ledöntésére; új tábor gyűjtésére és új keretek alkotására a király mért éppen azt a parlamenti csoportot szemelje ki, amelynek politikai elvei ismeretlenek; a tagjai alkotó, szervező és igazgató képességéről semmi

adat nincsen; teljesen tiszta választásoknál még a mostaninál is kevesebb szavazat esnék rá; a közvélemény alakulására eddigelé semmiféle néven nevezendő hatása nem volt; s ha, amit nem akarok állítani, volnának is olyan velleitások, melyek egy aulikus és dinasztikus revolúció előtt kedvesek, eddig legalább ovakodott azokat nyilvánvalóvá tenni.

Mert ez a szó minden értelmében akadémikus mámorában, s az Apponyi Albert minapi fönséges szép beszédének glóriájában kéjelgő nemzeti párt megelégedik arról, amit jó lesz eszébe juttatni, hogy még az ő legszebb napjaiban is, konzervatív párt, egyesült ellenzék, nemzeti szabadelvű és nemzeti párt formájában egyaránt, sohasem volt párt, csak frakció, még pedig a malkontenzia frakciója. Olyan ur, mint Sennyey Pál, olyan doctrinair, mint Grünwald Béla, olyan junker mint Károlyi Sándor, olyan temperamentum, mint Beöthy Ákos, olyan elme, mint Szilágyi Dezső, olyan cinikus, mint Pulszky Ágost, olyan szónok, mint Apponyi Albert, olyan jogász, mint Hódossy Imre, olyan újságíró, mint Kaas Ivor, olyan esprit, mint Ábrányi Kornél, olyan demagóg-genie, mint Hock János és olyan Puck, mint Fenyvessy Ferencz, s az aulikusságtól a rebellisségig, a klerikalizmustól a radikalizmusig, a junkerségtől a manchesterségig s a kapitalizmustól a szociális olajcseppekig minden lehetséges politikai iránynak olyan kiváló képviselői nem teremnek minden bokorban, mint a nemzeti párt kis terjedelmű, de annál romantikusabb angol parkjában. De épp ez a sokféleség mutatja, hogy a nemzeti párt sohasem volt igazán politikai párt. Mert politikai pártnak csak azt lehet elismerni, amely mindjárt kezdeteiben esszenciális jelentőségű s a más pártoktól esszenciálisan különböző programmpontok alapjára helyezkedik, s a maga sorsát ezek sorsával azonosítja. A nemzeti párt sorsa pedig független maradt mindama pontok sorsától, melyeket Sennyey Pálon kezdve Kovács Albertig derűre-borura fölvelt a programjába, nem az elvi alapja folyományaként, hanem *ad hoc*, a parlamenti helyzet² szerint. A Fliegende Blätter szerint a német professzor olyan ember, *der entgegen-gesetzter Ansicht ist*. A nemzeti párt is ilyen ember, s az ilyen tábor nem *oppozíció*, hanem *fronde*, s mint ahogy a fronde, a dolog természete szerint nem győzhet és diadalmaskodhat, csak megtérhet és kielégülhet, a nemzeti párt sem *válthatja föl* a szabadelvű pártot, csak *fuzionálhat* vele. Csak egy példát száz helyett. Nem szólva Pulszky Ágostról, aki egykor szintén vezére volt: Szilágyi Dezső is egykor vezére volt a mai nemzeti pártnak, ma pedig a szabadelvű párt egyik legerőteljesebb utmutatója. Ezt a férfit még eddig senki sem merte hitehagyással vádolni és senki rá nem tudta bizonyítani, hogy megszegte volna a fogadalmat, melylyel kormányt vállalt: azt, hogy mindezt az elvei fentartásával és megtartásával cselekszi. — Miért? Mert ha, bár csak a bizonyítás kedvéért is, e nagy és konzekvens emberről föltesszük a legrosszabbat is, nincs mód bebizonyítani, hogy ő megszegte az elveit, mert a mérsékelt ellenzék évkönyveiből semmi mód nem derül ki, a negatív kritikán kívül azok az elvek pozitíve mik

voltak? Másrészt pedig hogy lehetséges az, hogy a mérsékelt ellenzéknek Szilágyi Dezsőben változatlanul megmaradt elvei megférnek a szabadelvűpárt mai politikájával, melyet a nemzeti párt minden lehetséges, elvi és nem elvi szempontból körömszakadtig támad, üldöz és megbélyegez?

Nem, a nemzeti párt valóban nem alkalmas arra, hogy a fölülről való revolúciót vele csinálják meg. De az idea azért nem rossz s nyélbe lehetne ütni — teszem a néppárttal. A néppártban igenis meg van minden erre való kellék. Programja van mindenre; nemcsak *ad hoc*, hanem állandó: közjogban aulikus, kulturpolitikában klerikális, kultuszpolitikában katolikus, gazdaságban agrárius és keresztyén-szocialista, igazgatásban cenzuralista, nemzetiségekben föderalista, kormányzatiakban abszolutista. Ez program, amelynek van keze-lába, ellentmondás pedig az egyes részei között nincsen. Az emberei már bebizonyították legalább is az adminisztráló és propagáló erejüket, s a főembereik vagy az aranygyapjuknál fogva tagjai, vagy a világi és egyházi rangjuknál fogva természetes függelékei az udvarnak. Ha a hatóságok nem avatkoznának a választásokba, a függetlenségi párton kívül csak a néppárt kerülne a parlamentbe. S ami az udvars a dinasztia magánérzését és személyes politikáját illeti, azt a katonai akadémiánál talán mégis csak bővebben és jellemzőbben illusztrálják az ausztriai események, amelyekben világos a vezérlő elv: *nemzeti engedmények árán megvásárolt feudális reakció és fekete internacionale a veres internacionale ellen*. Ez kitűnően kvadrál a néppárt izlésével, amely ha az oláht beveszi, a magyart sincs oka gyűlölnie, s a szociális kérdést ugyancsak szentelt vízzel akarja megoldani. Valóban, a néppárt hálás lehet a nemzeti párt Mózesének, hogy a magyar katonai akadémia Hóreb-hegyéről az Igéret Földjének ilyen káprázatos messzeségét nyitja meg előtte. S ez egetverő magasságokból egyszerre világosság esik a Kovács Albert első cikkének harmadik tézisére is, amelyben minden parlamenti pártot fölsorol, csak a néppártot felejt ki, csudálatosképpen. De az isten igazsága és igazságot tesz. S napra nap jó, éjre éj s mire a nagy megosztások napjai elkövetkeznek, nem a függetlenségi párt fog, mint Kovács Albert gondolja, beolvadván megoszlani a nemzeti és a liberális párt között, hanem igenis a nemzeti párt a liberális és a néppárt között. Nem tudom, jót kívánok-e a nemzeti párt nagytiszteletű profétájának, ha azt kívánom, hogy ne csak lássa az Igéret Földjét, de — bele is lépjen.

Dixi.

A fősvények is megvetik a fősvénységet, ha másnál látják.

*

A stilista olyan író, akit jobban foglalkoztat az ő frázisa, mint az ő gondolata.

*

Csak akkor vagy nevetséges, ha akaratod ellen vagy az.

E. Marbeau.

*

Ügyetlen.

Hajnal felé — a társaság vegyes volt —
A kávéházban ültünk álmodozva
S amíg a pezsgőt szótlan iddogáltuk
A búsulásnak nem volt vége-hossza.
Kinn rózsaszinben fürdött már az égbolt,
De a mi lelkünk szomorú, sötét volt.

Még szundikált a város és az utcán
Csak egynehány mogorva lump kísértett,
A főpiczér, a pikkoló, a gazda
Egymásután mind mind aludni tértek.
A tüzlegény s a sápadt arcú kukta
A székeket az asztalokra rakta.
Ketten magukba titkon azt nevelték
Mily furcsa is a sok, sok uri vendég:
Van itt leány... s mégis csak így mulat.
A lányok is, a szőkék és a barnák,
Mint hogyha első bűnüket siratnák...
Szóval keserves volt a hangulat.

Ilyenkor illik, hogy az uriember
Kinek fején a fürtök száma gyérül
Elmondjon egy-egy búsabb epizódot
A negyvenes esztendőök elejéről.
Vagy egy kisasszony, kit a sors szeszélye
Sok-sok, nagyon sok szerelemmel vert meg
Elsugja, sirja, halkán és pirulva
Történetét az első szerelemnek.

Egyik se történt. Fájdalom, közöttünk
Nem volt idősebb ur egyetlenegy se.
Ifjak valánk s bohók — mint irni szokták —
S az ifjuság magában is szerencse.
Hanem a szívek, istenem a szívek!
Oly vénnek voltak, oly mogorva-vének,
Mint hogyha éltek volna ezer évet...
Egy volt csak ifju. Róla szól az ének.

„Négy év előtt, huszár-kadét koromba“
— Így kezdte hösiünk bús történetét —
„Mikor még alig pelyhezett az állam
S nem gyúlt a szívem szerelemre még,
Nem ösmerém, a szent, a nagy szerelmel,
Melyről a költők annyit énekelnek:
Belém bolondult egy kis ballerina
Egy gömbölyű, parányi barna lány
A szeme kék volt és a neve Tercsi...
Tizenhatesztendős se volt talán.
Az édesapját, Újpest közelében
Egy szürke ház vallotta mesterének.

Szegények voltak. Isten a tudója,
Mily kibeszélhetetlenül szegények!
Az anyja varrt, a huga a Mariska
Még iskolásleány volt, kurtaszoknyás...
A Tercsi havonként tizenöt forintért
Tánczolt a karban, úgy mint annyi sok más.
Nehéz kenyér, keserves élet,
Erről tovább nem is beszéltek.

Belém bolondult... s én is megszerettem
Ez azt hiszem senkit se lep meg.
Abban a korban lánggra gyúl az ember
Akárki mondja, hogy: »Szeretlek!«
S Tercsi csinos volt, több volt a csinosnál
Szép, gyönyörű... de még egészen gyerek
S bár lelkesedtek volna csókjáért a
Tapasztalatban gazdag mesterek:
Én balga, zöld fiú a »Kis szerelmi tölcseért
A mellényzebben« még nem ismerém,
Nem tagadom, az érettebb gyümölcsért
Ezerszer jobban lelkesedtem én.
Fejem nem törtem semmi roszbán.
Nagy asszonyokról álmodoztam,
Aki ugyan mindig hazudnak
De legalább szeretni tudnak
És nincs szükségük bamba, dőre,
Ügyetlen, ifju vezetőre.

Én nem születtem csábitónak
Sőt azok ellen menydörögtem.
Elmult néhány rövidke hónap
Szelid, szemérmes gyönyörökben.
Aztán szerelmem inni kezdte
A limonádét — így nevezte
A szép idillt — és ott hagyott.
Én sem búsultam. (Nem voltam husz éves
A nagy csapás ilyenkor nem veszélyes
S a szenvedések sem nagyok.)
Eljött a gróf és... Elszorul a szívem,
Mikor ma erre visszagondolok,
Csinos lakást ajánlott Tercsikének,
Ez Budapesten megszokott dolog.
S most jön a régi, régi nóta —
Tercsi selyemben jár azóta.

Azóta hajh!... Hösiünk elhallgatott,
Sötét haraggal így folytatta végül:
„Azóta hajh, egy csókjáért lehoznám
A legfényesebb csillagot az égről.
Gyógyíthatatlan szenvedélylyel,
Járok nyomába nappal-éjjel,
Mint istenét a hívő, úgy imádom
S örült vagyok, egy perczre hogyha látom.
A vágy betegje, nyomorultja lettem,
Mióta hajh! elérhetetlen.

*Egyszer köszöntem neki a ligetben.
Mosolygott és csak ennyit szólt: »Ügyetlen!«*

*A történetnek vége volt. Barátunk
A falhoz vágott néhány poharat...
Mi menni kezdtünk... üyüzsgött már az utca,
Nyár, június volt és az óra hat.
Ő még maradt. Tünődve azt susogta:
»Mért oly hideg? Nem különös talány ez?
Eh, mil! Igyunk!« S kacagva tette hozzá:
»És a hugából szinte szép leány lesz!«*

Heltai Jenő.

A gyámok.

Irta: PAPP DÁNIEL.

I.

Pünkösdre kimeszelték a templomot, Méhes tiszteendő ur gyönyörűséggel nézte a bádorfedelű istenházát. A nagyajtó előtt gömbölyűre vágott akácfák bólogattak a reggeli napsugárnak, a plébános ur letette a padra Kempis Tamás könyvét. A fejét odatámasztotta a parókia zöld zsálujához, kopottas reverendájához hozzádörgölözött a vizslája, Hektor. Az ezüsthaju lekipásztör balkezével a kedves házi állatját simogatta, közben nagyokat fújt a pipája füstjéből. Nyári reggeleken, mise után, mindig egészen fiatalnak érezte magát, pedig már közel járt az ötvenhez és rég elmúlt az idő, amidőn Méhes Pál harmadéves teológust a viczerekter elé idézték, ahol is a következő zord intelemenben részesült:

— Tiszteendő ur, a szeminárium portásának leányával fölösleges oly gyakran beszélnie. Fölösleges az is, hogy szorgalmi időben az udvari muzeum ablakából folyton a kapus szobájába nézegessen. Önt ezért át is helyezem az utcai muzeumba és figyelmeztetem, hogy az árva hugára való tekintettel, igyekezzék méltó maradni jövődjéhez és az érseki egyházmegyéhez, amely abban a kellemes helyzetben van, hogy számos kisebb parókiai közül már egészen fiatal papoknak is osztogathat javadalmakat, ha családi körülményeik és lekipásztóri erényeik ezt úgy hozzák magukkal. Különben béke velünk, tiszteendő ur.

*

Az omladozó udvarház előtt Lodomér kapitány üldögélt, az invalidus katona. Családi czimere, a busongó griff már lábatörött volt; nem akadt falusi kőfaragó, aki a homlokzat faragványait rendbe hozta volna. Az invalidus csukaszinű zubbonyára néha lehullott egy-egy kis törmelék, Lodomér kapitány csendesen szivta a virzsiniáját. A svájci tehénkéje lassan kibotorkált a galambduczos kapun, a kapitány belenézett a reggeli porfelhőbe. Őszülő, vastag szemöldökét nem ránczolta össze, a pillantása megnyerően kedves volt ilyenkor. Nyári reggeleken egészen fiatalnak érezte magát és sokszor úgy rémlett neki, mintha kardot kellene kötnie, mert amott a ház sarka mögül nem János, a béres, hozná az ujságot, hanem az inspekciós őrmester hozná a rúkkolási parancsot. Ilyenkor gyakran eszébe jutott az utolsó velencei rapport is, amidőn egy világos májusi éjjel után, az ezredes így szólt hozzá:

— Hadnagy ur Lodomér, ön át van helyezve Innsbruckba, a tiroli vadászrezredhez. A legfelsőbb szolgálatnak korántsem áll érdekében az, hogy a lombard-velencei

királyság területén, politikai megfigyelés alatt álló családokkal, legyenek bár azok a legelőkelőbb és legszebb leányok családjai is, a véderő tagjai közelebbi összeköttetésbe lépjenek. Haladékat nem adhatok és jól esik nekem, hogy a szülei akaratával is találkozok ez a felsőbb rendelkezés. Lesz szives még ma este utra kelni.

*

Lodomér kapitány felállt és átballagott a keresztutczába. A községháza előtt hanyagul szalutált a jegyző udvarias köszöntésére és sipkája ellenzője alul félig fűrkésző pillantást vetett a fekete hirdetőtábla alatt összegyűlt urakra. Gerjenire, az elhízott adóvégrehajtóra, aki méltósága külső jeléül állandóan vörös nyakravalót hordott; Májerre, a közgyámra, aki üres óráiban, midőn a közt nem kellett gyámolítania, keleti fűszereket árúsított, hallatlanul olcsó áron; Pajor Istvánra, a kékdolmányos törvénybíróra és más egyéb dignitásokra. A keresztutca sarkán már megpillantotta Méhes tiszteendő urat, az ő kedves pajtását. A plébános ur ebben a percben nem pipált, hanem élénk figyelemmel hallgatta Czabafi Ádámnak, a helység egyetlen szürszabója feleségének, élénk és helyenkint szinte markáns előadását. Czabafiné egy háromnégy esztendő kis leányt fogott kezén és erőteljes basszoprán hangon szónokolt:

— Ehun ni, tiszteendő ur, kezit csókolom, ez a kis féreg maradt a nyakamon. Mán csak mosdatom, fűsölöm, agygyig, amegygyig, de mán csak aszongya a gazda, hogy ki fűzet meg érte. Tudhassa lelkem, tiszteendő uram, egymásután holtak meg mindaketten. Fulér is, az asztalos, meg még a felesége is. De mán — aszondta a gazda — mikor bégyültek a tanyánkba zselléreködni, ezen prangratérozott tislér nem sokáig huzza, mert hogy igen nagyon hókkadt az ábrázatja. Ugy is lett. Ősz' alig hogy kiterítették az embert, mán meg az asszony is utána halálozott. A magam tulajdon ködmönyivel takargattam be, mikor a hideg rázta; tudhassa tiszteendő uram, nem volt aki a bucsuztatóért megfizetett volna. Mán még a jegyző urnál jártam, hogy aszongya, csak tartsam a gyereket még egy pár hétig, későbbben majd árvaházba teszi a vármegye. De mán csak nehéz vóna más cselédjét megápolni...

A sovány Czabafinétől elszakadt a kis Fulér Bözsike; parányi kezével végigsimogatta a tiszteendő ur fényes reverendáját és bátran föltekintett Méhes Pál szelid kék szemébe. Azután összefogta feketepöttös kis vörös szoknyáját, úgy mosolygott a jó plébánosra. A tiszteendő ur nem állhatta meg, hogy ne csókolja meg a fényes, szőke gyermekfőt. Lodomér kapitány akkor ért a plébánia elé. Epen csak hogy kezét fogott a plébános barátjával, már ő is megsimogatta a gyönyörű kis lányt:

— A néni nem akar kalárist venni — panaszkodott Bözsike. — Kék kalárist a nyakamba...

— Veszek neked én kalárist, kis lányom — mondta a kapitány; — gyere ide hozzám...

A kis leány nem ment a kapitányhoz. Karolin kisasszony, a tiszteendő ur huga jött ki a plébánia ajtaján, Bözsike az ő ölébe futott. A gyémántszívű öreg lány, aki soha egy perczig se volt boldog, csak akkor tudott örülni, ha kis gyereket ölelhetett. Nem is eresztette el Bözsikét, ahogy megkaphatta.

... Gyerünk már, Bözsike, gyerünk, majd haragszik a bácsi, ha soká odá leszünk. Ősz' baj lesz, ha megharagszik...

A kis lány bizony nem akart menni, Karolin kisasszonynak is elcsicseregte a kalárisügyet. A száját összcucsorította, a szemét összehunyorította, azután meg odasimult az öreg kisasszony mosolygó, fehér arczához.

... Itt maradok, néni, — pötyögte a szürszabónénak.

— Bizony már itt is hagyhatná addig, ameddig árvaházba nem viszik, — mondta Karolin kisasszony.

— Ugyan, hová gondolsz? vetette közbe a tisztelendő ur, de azért ő is mosolygott, hol a hugára, hol a gyerekre. Ladamér kapitány, a lovagias férfiú, természetesen a kisasszony pártjára állott.

— Igen, igaza van, kisasszony. Ha Suta Tót Jánosné, a mindenesem felesége, nem volna olyan buta teremtés, szívesen elvállalnám én is a szegény kis árvát. De ő nem ért a kisdetek ápolásához; ő csak tyukokat tud nevelni... Bocsanat, ha goromba voltam.

Ladamér kapitány márczius előtti udvariassággal hajlott meg a kisasszony előtt.

— Jól van hát, ha Czabafiné ideadja, csak sivalkodjék minálunk a gyerek, én nem bánom, Karolin, ha neked úgy tetszik. Ladamér, te meg a gyámtársam léssz. Gyámtársam, érted...

Ladamér kapitány szerfölött kitüntetettnek érezte magát. Ő gyámtárs lesz... Az invalidus büszkén mosolygott és bőkezű nyilatkozatokat tett.

— Ti fogjátok táplálni, én fogom ruházni. Helyes, Czabafiné asszonyság? Hiszen úgy se tart sokáig az egész.

— Hiszen úgy se tart sokáig az egész, ismételték a papék. Czabafiné csak huzogatta a vállát; ő tulajdonképpen örült annak, hogy az urak olyan bolondok. Karolin kisasszony megölelte a bátyját és vitte be a kis lányt az udvarra. Rögtön bemutatta neki sötétzöld levelű gránátfáit, a falusi plébániák e komoly őrállóit; a sárgásbarna kis kacsákat, a folyondáros verandát, a csukott levelű estikéket. Benn a maga szobájában még a harmoniumot is megszólaltatta. A kis Bözsike tágra nyitott szemekkel figyelt a fehérarczu néni keze játékára, azután úgy elaludt a bőrdívánon, mintha egész életében csak bőrdívánon aludt volna.

II.

Igy került a kis Fulér Bözsike Méhes tisztelendő urékhoz és játszott a virágos kert fakerítése mellett addig, amíg csak fel nem nőtt; árvaházba dehogy adták volna már azután, hogy ott volt a plébánián. Esténként, amikor az Ave Máriára a tisztelendő ur elimádkozta az Üdvözlégyet, Ladamér kapitány meg a torkát köszörülve nézett ki a verandáról: a kis leány odakuszott közbük és befogta a szemét valamelyiküknek.

— Már megint kirojtosodott a kötényed, csunya kadétja — mondta a kapitány ilyenkor, és Bözsike másnap művészi himzésű köténybe szedte a homokot.

— Ugyan ne kényeztessék már — mondta sokszor Karolin kisasszony.

— Csak neveljük, kedves nagysád, csak neveljük, válaszolta a kapitány. A plébános ur bólintott a fejével és mindketten igen boldogok voltak, hogy ők nevelhetnek valakit.

Mikor tizenegy esztendő lett Bözsike és nagy gyakorlatosságra tett szert mindazon komoly tudományokban, amelyeket Szilva Mihály, a nagy tudományu kántortanító terjesztett a magyar Alföldnek ezen a tájékán, Méhes tisztelendő ur egy szeptemberi napon bekocsizott az érseki rezidenciába és a Miasszonyunkról nevezett iskolának fejedelemsasszonyánál több kanonoktól nyert protekció alapján kieszközölte, hogy Fullér Erzsébetet felvételre alapítványi helyre felvegyék; előbb a polgári iskolába, azután meg a tanítóképzőbe.

— Tizenöt forintot teszünk félre minden hónapban a hozományára; még tizenöt forintot fizessünk érte havonként? — töprenkedett a plébános.

— Mit sokallod, ha én nem sokallom, páter? Feleztünk eddig tizenötöt, felezünk ezután harminczat. Punk-

tum, — mondom, mint ahogy az a számár körjegyző szokta mondani, aki csak ezt az egy szót tudja latinul.

Ez volt a kapitány ur véleménye a dologról.

Az azután szomorú egy nap volt, mikor Méhes Pál Fulér Bözsikével felült a stájerkocsira, hogy a kis lányt bevigye az érseki városba. Karolin kisasszony még az ablakból is utána nézett a porfelhőnek, majd meg sirva borult a hortenziáira. Ladamér kapitány szemébe huzta a sipkáját, és elgondolkozva ment hazafelé. Az nap esté a kapitány házanépe súlyos káromkodásokat jegyzett fel a krónikába.

Az azután ragyogó egy nap volt, mikor hat esztendő múlva hazakerült Fulér Erzsébet okleveles néptanítónő. A stájerkocsi zörgése ekkor mintha csak muzsika lett volna és a plébánia verandáján már ősz fejjel vártak reá mindahárman.

— Megjött a fiatal kisasszony! mondogatták a parókia cselédjei.

A kocsirol egy fejlett alakú, édes szőke hajdon szállt le és a folyosó komor bolthajtásai egyszerre megvilágosodtak, mikor Fulér Erzsébet rózsaszínű ruhája suhogott végig a köveken. Karolin kisasszony megint csak sirt és a szép lány úgy érezte, mintha nemcsak a jó nénikéjét kellene összecsókolnia, hanem azt a két ősz férfit is, akik csillogó szemekkel álltak az öreg kisasszony jobbán-balján. Mégis csak kezét csókolt az öregeknek, bár Ladamér kapitány ez alkalommal oly hevesen kapta el a jobbát, mintha véletlenül darázs-fészekbe nyult volna.

— Majd csak eljársz, Erzsike, a lányokat tanítani, addig, amíg meg nem választanak valahová; mondta Méhes tisztelendő ur.

— Igen, édes bácsikám! felelte Erzsébet, és a hangja olyan volt, mintha csak az emberi szót is meglehetne ezüstözni.

III.

Az evangéliumi mellékoltáron volt egy régi, sötét kép; a földesur, a nagy műbarát, felismerte benne az ifjabbik Palma Purgatóriumát, csak nem tetszett neki, hogy a művészi másolat alsó balsarkán a szép asszony sárgásfehér válla és karja egészen megfeketedett; lehozott hát Münchenből egy nagyszemű olasz piktort, egy huszonöt éves legényt, akivel utazásközben ismerkedett meg. Cesare Mantovani napközben restaurálta az ifjabbik Palma képét, este pedig kiült a tanítóék kertjébe. Ott lakott a plébánia tőzsomszédságában és ha félrehajtotta a jázminbokrot, a kerítésen át Fulér Erzsébetet is megláthatta, amint áttetsző, fehér fejkendője kivillant az orgonalevelek közül. A kert már javában virágzott, körtefák apró levele hullott a gyalogösvényre és ha végiglebegett a szellő a virágos galyakon, szinte havazott a május. Cesare Mantovani vacsora után rozzant gitárja kíséretében énekelte a sorrentói dalokat.

Ugy ismerkedtek meg, úgy beszéltek egymással törött német nyelven, mikor a plébánia öregei künn voltak az utcza padon és fogadták alázatos köszöntését a járókelő parasztnak. Mikor a purgatórium helyre volt állítva, az olasz becsomagolta a tizenhét ecsetjét és ment vissza Münchenbe; Erzsébet meg egyszer ősszel sirva vallott be valamit Karolin néni keze, azután nem is jött ki többé az udvari szobából. A plébános ur és Ladamér kapitány igen rossz kedvűek voltak ekkor.

— Elvézett! — mondta egy hideg februáriusi napon Fuchs doktor, a községi orvos és vékony szája remegett az izgalomtól. Méhes tisztelendő ur megragadta a zsidó orvos karját és szólni akart valamit, de nem tudott. A parókia folyosóján jeges borogatáshoz való sajátárokat hordtak a cselédek, Molnárné, a bölcs asszony,

hol az öreg kisasszonynak dörgölte fejét spiritusszal, hol az újszülöttet ápolgatta. Fulér Erzsébet lassan kihült az ágyon.

Este ájtott Lodomér kapitány a plébániára. Együtt voltak Méhes Pállal a dolgozó-szobában, a könyves polczok alatt. Karolin kisasszony is bejött a férfiakhöz; nagyon meg volt törve, a homloka teli daczczal, a haja fésületlen.

— Mi lesz a kis fiúval? — mondta végre siránkozó hangon.

— Mi lesz vele? Lelenczházba adjuk a porontyot; mi lenne vele? — szólt a kapitány és felkelt a helyéről, úgy járt fel-alá a szobában.

— Elég volt már nekünk a nevelésből, próbálja meg más is. Lelenczházba küldjük, igenis, mi közünk hozzá? mondta a tisztelendő ur keserűen.

— Persze, hogy mi közünk hozzá! — tódította Lodomér.

— Lelenczházba akarjátok küldeni az édes kis Bözsike fiát? Mi közöttök hozzá, a kis Bözsike fiához? zokogta az öreg kisasszony. Derék emberek vagytok... Szegény kis Bözsikém...

A derék emberek összenéztek és csakugyan eszükbe jutott nekik a szegény kis Bözsike, aki tíz év előtt egyikük térdéről vándorolt a másikéra és nagyokat kaczagott, mikor a kapitány bácsi karikafüstöt fűt a szivarjából. A két öreg ember egyszerre csak arra gondolt, hogy ennek az örömnél még folytatása is lehet. A pap oda szólt a hugának:

— No ne sirj, Karolin, itt tartjuk hát a gyereket minálunk.

Lodomér kapitány erre csak némán bólintott a fejével és kissé szégyelte magát a következetlenségeért.

Odaát a halottas szobában szomoruan lobogtak a viaszgyertyák. A szegény Fulér Erzsébet selyemszemfődele nem volt fehérebb, mint keresztbe tett sovány keze. Molnárné éppen egy teli rózsát tűzött a hajába és oda szólt a virrasztó asszonynak:

— Mintha csak mosolyogna szegényke!

Jour.

*A csevegés, mély csöndbe bágyad át,
Künn árnyat árnyba tör az alkonyat,
Sápadt homályba vonva a szobát,
S az illatos édes asszonyokat.
A zongorán az egyik ur imént
Valami vig dalt játszott éppen el,
S az elhaló dal végső ütemét
Mély csönd váltotta fel.*

*A sziveket valami fájdalom
Valami sejtés borzongatja át,
A szél behajtja a nyílt ablakon
A távol rétek hervadt illatát.
Az ablak alatt nép gyűl össze és
Az uton ott egy menet közeleg,
Egy szomorú, szegényes temetés,
Megtört ősz emberek.*

Détshy Ernő.

SAISON.

Oláh világ.

Malomviz, június 9.

Esik. Mindig esik. Gavosdia felül a sinen nyolcz oláh legény eszeveszettül kezeli a hajtányt, melyen, az izgalomtól magából kikelve, egy vasuti tisztviselő ül. A várallja-hátszegi állomásnak akarja jelenteni, hogy a vasuti töltést alámosta a felhőszakadás s több vonat arra nem mehet. A Retyezát feketébe borult, csak néha kettéhasítja a villám a vak sötétséget. Nem jó most a Lunka Negrón sem lenni. Százával hordja le róla a fatönköket a vadviz.

A Hátszeg felé vezető utat a mult héten egészen bekebelezte a Stryj, vadonatúj uton megyünk. Ne adj isten, hogy az eső ezt is elmossa, még egy utra már nem telik, elállja már a hegyoldal. A Stryj vadul kavargatja feketésbarna hullámain, zugva és bömbölve, mint a vadállat. A fűreszmalomnál tengelyig sülyed a kocsi a feneketlen sárba, vállvetve lóditja ki belőle a kocsis. Azontul pedig döcögünk úgy, ahogy a szétmálló köveken, melyekről az eső lehordta a homokot. Jobbról-balról örülten szalad az árkokban a víz, néhol át is önti az utat. A réteket pocsolyává tette, a gabonának szerencséje, hogy itt csak augusztusban érik, lábon állva is megcsépelte volna az eső. Uncsunál másfél méternyi mélység tátong az ut helyén, elhordta a víz. Szalmával töltötték föl a felét, hogy a könnyebb szekér valahogy átkerülhessen a szakadáson. Lónak lenni sehogy se jó, de itt, ezen az oláh vidéken rosszabb, mint oláhnak lenni.

Esik, mindig esik. Kivéve télen, amikor havazik. S most már tudom, miért visel az oláh olyan ormóttan báránybőr-sapkát. A sapkája az esernyője is. A háza tetejére is ezért rak ilyen ormóttan sapkát. Az oláh esőre rendezkedett be. Meredeken, alig negyvenfoku szögge építi a háza tetejét, hogy a víz gyorsan leszaladjon rajta. Innen való is, hogy sohasem mosakodik. Örül, ha nem éri viz. Ezért melancholikus is, szegény is, lusta is. Az oláht és az egész oláh kérdést csak az eső szempontjából lehet megérteni. Ezért is irtam le olyan apróra, mennyit garázdalkodik a víz.

Ah, az eső melancholiája mindenható s nemcsak azokat fogja el, akik nagy városban köcsög-kalapban és elektromos világításnál pusztítják az idegeiket. Az oláh kunyhó zsupos házteteje époly szomorú álmadozással mered a Retyezát felé, melynek tavas sziklalapjai esőmentes időben idevallanak, máskor meg ott fő a vihar, mielőtt lezúdul a szomorú völgybe. Bent a kunyhóban pedig a négy szúette deszkából összerótt ágyon, ócska rongyokkal fődött szalmán ül az oláh ember és bámul maga elé. Nagyromániáról álmodozik-e? Akkor a háza teteje is dákóromán eszméket forgat zsupos agyában. Nem, az eső országában nincsenek forradalmak. A víz bevette magát az agyba meg a vérbe, ez a nép sohasem fog forradalmat csinálni. Reggel, ha fölkel, nézi, van-e eső. Ha nincs, kérdi a Retyezáttól: lesz-e eső? Éz az ő elméleti munkája esztendőn át.

A mulatsága is olyan esőverte. A keresztut dombján lehevernek nagy csapatban és szótlanul néznek a hegyek felé. A korcsma udvarán s előtte az utcán nagy lóczákon ülnek a férfiak, előttük külön-külön csapatban állnak az asszonyok meg a leányok és hallgatnak. A pálinkájuk huszadrészre hígított spiritusz, melynek alig van már alkohol szaga és abba néhány koczka cukrot tesznek. Cukros víztől rugnak be. Majd tetőfokára hág a jókedv, ilyenkor megszólal a csimpolya s akkor a legrészegebb legények összefogóznak a lányokkal és órák hosszúat járkál az ő egyhangu, melancholikus körtánczukat, jókedv nélkül, rikkasztás nélkül, toppanás nélkül, kifejezéstelen, komoly arczczal, pontosan, automatikusan, mint az óra kereke. Ha beesteledik, a korcsmáros egy kiáltására szétrebbenek, egy pillanat alatt vége a mulatságnak. A térség kiürült s amikor a magányos helyre leszállt az alkony, nem hoz magával nagyobb csöndet, mint amivel maga a mulatozás jár.

Keresem az elégedetlenséget, az emberi haladás és boldogtalanság e mindenható kutfejét s nem találok. Nem boldogok, de nem is boldogtalanok. A szegénységtől nem is akarnak szabadulni. A leggazdagabbja is csak úgy megfér egyetlen szobájában, egyetlen ágyában és egyetlen lóczáján, mint a legszegényebbje. Mindössze néhány cseréppel több lóg a falon s a cserépfülekbe dugott fakanalakon ünnepnapon több keszkenő fityeg. Nem iparkodnak jobb módra, ha van annyi, amennyiből egy hétig megélhetnek, kiállanak a munkából, elülnek a kunyhójuk lóczáján s megisszák a cukros vizet.

Mert az eső lustává is tette őket. Földjükön ha dolgoznak is, a Retyezát fekete felhője menten hazakergeti őket. Így szokták meg, hogy napokig ne lássanak munkához. Földjüket is rosszul művelik. Minek is jobban? Amit ma beszántottak, azt holnap kiforgatja az eső. Azért járnak legszivesebben a legelőre a munkájuk után s ez a munka is dologtalanság.

Kerestem a szerelmüket. Nyomát sem találtam. Pedig minden legénynek van szeretője s olyan leány, aki urának adná az első csókot, alig van. És mégis, legény, leány szenvedélytelenül néz egymás szemébe, soha semmi incselkedés, semmi cziczázás. Ugy látszik, a szerelmükhöz semmi köze a szívnek s a nő csak olyan használati czikk, mint kelet népeinél.

S milyenek ezek a nők! A gyermekek csodaszépek. Olyan apró lábakat s gyönyörű, finom arczzonásokat, melyekből csak úgy sugárzik az intelligencia, még nem láttam parasztgyerekeknél. De alig hogy tizenhárom évesek, megcsufulnak. Szép, felnőtt leány nincs is közöttük, vagy ha akad egy, hét falu legénye versenyez érte s az ilyen csoda kell hozzá, hogy a legényben fölbredjen a virtus és rablásra, gyilkolásra adja magát.

Hogy látom őket, nem tudom megérteni a nemzeti-ségi kérdést. Agitátorok ezt a népet nem vezethetik félre. Hogyan is? Nem ért az semmihez, nem bán az semmit. Hogy ragaszkodnék a nyelvéhez, lehetetlen. Hiszen nem tudja, mi az a nyelv. Hogy gyűlölné a magyart, szintén képtelenség, hiszen úgy sem tanulja meg. Az iskolában tanítják néhány magyar szóra, de rögtön elfelejti, mihelyt

kikerül az iskolából. A politikai tudománya az, hogy van egy nagy város, azt Pestnek hívják s vannak magyarul beszélő urak, akik előtt kalapot emelnek. Aztán meg egy betört oláh fejért legfőlebb két heti fogház jár.

Ezt a népet ép oly lehetetlen megmagyarosítani, mint föllázítani. Az oláh kérdés tisztán az oláh intelligenciáé, a népnek nincs érzéke hozzá. Amikor muszáj, dolgozik, amikor lehet, iszik. Belebámul a kék levegőbe, meg a fekete hegyekre, ez az ő mulatsága. A hegyek köröskörül övedzik őket, sűrű, gyönyörű tölgyesek adják meg a szegénységnek a pazar természeti keretet. Lustán, szomorúan koppannak a fejszék, zugva, haragosan harsognak a vadvizek, csak az ember csöndes, csöndes és szomorú, anélkül, hogy busulna.

Ezt pedig a felhők teszik. A fűrész telepeken olasz munkások dolgoznak, a fiataljában még pezseg a rakoncátlan talján vér, harmonika szó mellett vígan járkál a tánczot, kurjog a nóta, sikoltanak, vihognak a lányok. De akik már néhány éve ott vannak, csak oly csöndes melancholiával szivják a cigarettájukat és bámulnak a hegyek felé, mint az oláhok.

Pedig úgy lehet, hogy ezek ereiben csakugyan a forró itáliai vér pezseg, csak hogy az eső belevette magát. s lehet, hogy a magyarságnak hatalmas segítségére vannak a nagy hegyek, melyek egyre felhőt gyűjtenek az oláh világ fölé s hűtik, sűrítik, altatják a lelkeket. Néha megmozdul a lomha vér és az oláh kedve fölriad melancholikus álmából. Amikor a havasok hólapjai megcsillannak a sugárzó napfényben s a réten csak a vadvirágok kelyhében reng az ezüstös harmat, a vadvizek szelíd, vig csobogással sietnek a patakba, akkor vigyázz, jó magyarom, nem jó oláhok között járni. Szép, forró nyári nap volt szombaton és a szálláspataki oláhok agyonütötték a jegyzőjüket, mert utjavításra parancsolta őket. Váraljáról négy oláh vánszorgott be Hátszegre, derékig vérben, mely feketére, keményre száradt rajtuk, úgy adták elé panaszukat az ellen, aki leütötte őket. A vádlott maga pedig vérben feküdt, annak már nem volt ereje a lábán megállani.

Ilyesmi csak szép időben történhetik meg. Az esőverte vér nem hevül meg, csak a csillogó napfényen ha megszárad. Ilyenkor a cukros pálinka mellett még énekelnek is a legények. Szomorú, kellemetlenül egyhangu a nótájuk s ugyanazt el tudják nyaggatni naphosszat. S a nóta vége okvetetlenül verekedés.

A Hunyadmegyei oláhokról szólnak e megfigyeléseim, lehet, hogy más vidéken másképp van. Bár az erdélyi gyönyörű hegyvidék mindenütt egyforma s a hegyek tövében mindenütt féken tartja őket az eső. Nehogy eszébe jusson valamelyik kormánynak, hogy áttelepítse őket. Mérhetetlen veszedelem volna száraz vidékre tenni át oláhokat, ahol dermedt vadságuk felébredne s erősebb a pálinka. Most csak a vezérekkel van dolgunk, a vezérekkel, kiknek nincs hadseregük. Kár volna fölnevelni számukra a hadsereget. Amig ott vannak, a hol vannak, a magyar állameszmének erős vára a Retyezát.

Kóbor Tamás.

Az erkölcstelen.

— Elbeszélés. —

Írta: E. A. BUTTI.

(Folytatás.)

— Fázom, felelt az asszony egyszerűen.

Paolo nem kételkedett benne. Átkarolta vállát és gyöngéden magához vonta. Fulvia nem ellenkezett. Férje mellére nyugtatta fejét. Ermoli most elővett egy sált és betakargatta egész a nyakáig.

— Most is fázol?

— Nem, rebegte Fulvia, de azért csak reszketett.

Most egy sötét gondolat nyilalt át a fiatal ember agya velején: »Szeret, de irtózik tőlem. Mindent gyanít, vagy ép tud. — Gyöngeség!... Öröklött babona!... Amit senki sem tud és senki sem tudhat, olyan, mintha soha sem is történt volna.«

Elhallgattak.

Paolo most azt érezte, hogy a boldogságnak egy hulláma árasztja el lassan. Beleremegett, mikor érezte az asszony ismert, finom illatát, mely a kocsit tavaszi est édes, kéjes levegőjével töltötte el. Eszébe jutott, mit írt Théophile Gautier: »*En odeur souvent un fiacre vaut un bosquet de Cythère*« és mosolygott örömeiben, kevélységében.

Mikor egyedül voltak a Como felé haladó gyorsvonalat fülkéjében, Fulvia fáradtnak látszott, végignyult az ülésen, Paolo mellére támasztotta fejét és mintha elszunnyadt volna; pedig nem aludt. Paolo egyszer reá hajolt és lassan megcsókolta arcát. Fulvia nem mocczant, nem nyitotta ki a szemét.

Ermoli most átengedte magát gondolatainak: »*Imhol a jutalom!* Ez az asszony soha sem lett volna az enyim; de én akartam és az enyim lett. Harcz után nyugtatom fáradt fejemet kebelére és szabad azt vésnem a paizsomra: *nec spe, nec metu*, mert nincs többé mit remélnem, nincs többé mitől félnem, hanem ha a lelkiismeretemtől; az pedig hallgat és hallgatni is fog mindig, mert rettenhetetlen, ment a közönséges emberek elfogultságától és nem ismer öröklött félelmeket.«

Elvakította a lelkesedés villáma. Az éjjeli csöndben, melyet tragikussá és ünnepivé tett a robogó vonat tompa dübörgése, elméje úgy kiterjeszkedett, mintha lángeszének végzetes hatalmával uralkodnék a Rejtelem sötét birodalmán. Valóban a mindenség ura volt ő e boldog este, mert megvette az egész világot és övé volt egy asszony, kit a kasztok előítélete el akart tőle vitatni; kezében volt a gazdagság, melyet a törvény ellenére ragadott magához; megvolt érintetlen épségben becsülete, neve, melyet az emberek és saját tettei daczára meg tudott óvni. Fényes győzelmi ünnepet ült a társadalmon; és a diadal koszorúja — ime itt van!

Lepillantott és hosszan nézte Fulvia bomladozó fürtjeit, ezeket a gyönyörű fürtöket, melyek nem sokára el fogják árasztani a násznyoszolya fehér vánkását, feledést hozón, sötéten, mint a Lethe vize.

V.

A hegyek határozatlan vonalai közt feketélő tó olyan volt, mint egy mozdulatlan szurokpocsolya. Sötéten csillogott. A lemenő félben levő hold ferde sugarai alatt, a halmok alacsony amfiteátrumában, ezer lámpafénnyel tündöklött Como. A holt vizre hosszú, hullámos aranycsikok estek és egymás mellé sorakozva, olyanok voltak, mint egy mór stílusú oszlop, melyen a hig mélység fölött

szunnyadó város nyugszik. Szemközt, a holdvilág ködében, elhagyott vidék látszott a meredek hegyoldalon; homályát csak néha szakította meg egy-egy felvillanó fénypetty.

Paolo és Fulvia már megérkeztek borgovicoi nyaralójukba, ebbe a pompás fehér villába, melyet Ermoli szintén Rebeschitől öröklött. Kiki a szobájába vonult vissza.

Paolo levetette utazó ruháját és selyem hálóinget vett magára, hogy majd hanyag eleganciával jelenhessen meg feleségénél. Az ablakban cigarettézett. Pillantása kint tévelygett az éjben. Azt érezte, hogy fáradt, hogy akarattalan. Meglepte az a nagy gyöngeség, mely azokat a szertelen képzelő erejű embereket szokta hirtelen megrohanni, akik régtől óta vágyódtak valamire; meglepte, ép ez órában, mikor vágyódása a beteljesedéshez közel volt.

Önkéntelen gondolataiban valami sejtelmes szomorúság lappangott. Maga sem tudta az okát, mert ez a szomorúság ép abban volt, amiben legkevésbé gyanithatta: a közel és elmaradhatatlan kielégülés biztosságában. Nyomasztotta lelkét az az aggodalom is, hogy micsoda előreláthatatlan apró eseményekkel járhat ez a rég áhitott éj; és nem sietett átlépni azt a küszöböt. A lírai lelkek ama tehetsége, mely teljesebbé teszi a benyomások képét, ő reá rendkívüli tompító erővel hatott: szüntelenül a remény és a csüggedés végletei között lebegett. A remény szüntelenül követte őt a cselekvés pillanatáig; a csüggedés pedig mindig ép akkor lepte meg, mikor okvetetlen tennie kellett. Ezért cselekvése többnyire gyengén vagy félszegen sikerült és sokszor a kudarcz erkölcsi levertsége következett rá. Ebből aztán mindig csak úgy birt föltápáskodni, hogy más és még fantasztikusabb dolgokról álmodozott.

Most, hogy saját érdeme nélkül, de a körülmények erős segítségével elérte, amit kívánt: az ámulattól oly szertelenül exaltált lett, hogy örült hiúsága és mód nélkül való ambíciója csakhamar nagy és keserves csalódások felé vitte. És ez a kétségbejítő törvény végigvonult az ő egész életén!

Az ablakpárkányra támaszkodott. Száraz ajka közt már elaludt a cigaretta. Nézte, nézte az éjjeli tájat, de gyakran nem érezte, hogy lát. Néha mégis föleszmélt az érzéstől és ilyenkor az éj enyhéből valami határozatlan, feledő szomorúságot meritett, mely nehéz nyugalom volt. Elméje csöndes, sötét lett és úgy rémlett neki, hogy nem köti többé semmi se a múlthoz, se a jövőhöz.

De a valóság csakhamar magához térítette. »Mit csinál most Fulvia, míg ő így késlekedik, valami serkentést várva? Vajjon levetközött már? Talán végig is nyújtózott már az illatos nagy palizanderfa ágyon, mely fölött az az ismerős faun-ábrázat vigyorog. Vajjon nehezen várja-e őt Fulvia? Mily méltatlan hozzá ez a gyermekes tétovázás, — hozzá, aki oly erős volt és úgy kívánta ezt az asszonyt! Be kell menni azon az ajtón. Ez az egész. És még se birta eltökélni magát, hogy bemenjen rajta.

Serkéntésül el akarta képzelni a gyönyörűséget, melyet neki ez a szerelmes éjszaka ígér; de az édes kép csakhamar megtört az apró, kényes akadályokon, melyeket majd még le kell győzni. Össze akarta gyűjteni édes szerelmének minden emlékét, melylyel hosszú fél esztendőn át altatgatta a lehetetlenségre áhító kétségbeesett szenvedélyét; de alig támadt benne valami vágy, mindjárt el is tűnt. Lelke visszatért hát az aggodalmakrá, melyek még soha sem voltak ily óriások és hatalmasok.

»Szerette-e őt Fulvia? Ki bizonyodhatik meg róla? Ő nem; teljességgel nem. Fulvia oly különös és változékony volt iránta, hogy néha már az is szóba jutott, hátha csak színleli a szerelmet. De minek színlelné?«

Ez a máskor csak sejtelmes gyanu most, a habozás közepett, rettenetes valószínűségűvé lett; még az is, hogy ez a buzgó keresztyén nő nem kívánt egyházi szer-

tartást, (pedig Ermoli nem egyszer emlegette, hogy ez lesz részéről a hűség és szerelem próbája), most ez ellen a hűség és szerelem ellen vallott. »Nem szeret«, ezzel a kétségbeesett mondattal végezte elmélkedését és pedig olyan hidegen, izgalom nélkül, mintha mindez nem tartoznék reá. Végtelen szerelme lassankint szinte ellenséges hidegségre vált. Most is az történt, a mi mindig: az égő vágygyal keresett cél elérésének pillanatában hirtelen meglepte a fáradtság, a kelletlenség és csüggedten állott meg. A kéj olyan volt reá nézve, mint az árnyéka: mindig maga mellett látta, ameddig nem érte el és legott eltűnt, mihelyt meg akarta fogni.

Pedig hogy szerette és kívánta ezt az asszonyt! Évekig nem is gondolt meghódítására, csak olyan soha be nem teljesedő álomnak tekintette, melyet azért sző az ember, hogy a lehetetlen elképzelésében gyönyörködjék. Kívánta őt attól a pillanattól fogva, mikor először látta Diego karján, egy bálban, kéjes fehér ruhában, melyből felségesen vált ki testének antik elefántcsont színe. Ateni grófné ez este a körülte rajongó férfiak seregében a csodálat, a vágy, az irigység pillantásai között oly kevélyen és hidegen járt, mint egy istennő. Ermoli szinte akaratanul; reménység és illúzió nélkül járt nyomában és beérte azzal, amit egy szép asszony mindenkinek megadhat, egy kézszorítással, egy mosolygással, egy meghívással, egy negyedórai udvarló fecsegéssel, egy pillantással. Diego Rebeschi, úgy látszott, nagyon szerelmes a fiatal özvegybe és határtalanul bizik benne. Paolo bátyjának barátságos buzdítására elég sűrűn látogatta a grófnét; és valóban büszkén hordozta jól titkolt szegénységét a nagyuri ház fényében. Diego aztán egy vadászaton beleveszett az iszap-vulkánba és Paolo-Serbelli, Albenza és még egy-néhány bizalmas barát között Fulvia vigasztalója lett. Ekkor vette észre először, hogy elkövetkezik még egy nap, mikor Fulvia szemet vet reá. Hirlapíró pályája ép ekkor volt emelkedőben; merész, eleven, közkedveltségű cikkei oly híressé tették, hogy egy-néhány napra beérhette vele. Remélt és nem csalódott. Rebeschi halálával — *szándékos* halálával — nagy vagyont örökölt és csakhamar azt látta, hogy mind az fényesen és gyorsan beteljesedett, amiről nyomorúságában álmodozott.

Fulvia az övé volt. Az elérhetetlen urhölgy, akit akkor abban a bálban látott, most levetkőzve várja őt a félig nyílt ajtó mögött; csak két lépést kell tennie, és ott van mellette, mint ura és szerelmese. Csak két lépés, — de Paolo tétovázott, mert talán *félt*.

Como tornyaiban egymásután, lassan tizenkettőt vertek az órák. Ez a tompa, hosszú harangszó az éjjeli csöndben oly tragikus és ünnepi volt, hogy fölrázta Paolot merev csüggedéséből. Ugy rémlett neki, kívülről figyelemztetik arra, mit illik tennie e pillanatban. Mintha az éj hányta volna szemére nyomorult tehetetlenségét és serkentette volna, hogy ragadja meg az alkalmat, hogy hallja, ha csak egy pillanatra is, az Anyag serkentését, a Természet szavát, a sexualitás egyszerű és nagy hívását.

Felugrott. Szemében hideg, üveges fény volt. Arcza sápadt. Ajkát összeszorította. Vonásain borzasztó érzéketlenség ült. A határozatlanság e kegyetlen órájában többet szenvedett, mint mikor legkegyetlenebb gondolatai gyötrötték. Annyit szenvedett, hogy maga sem tudta, mennyit szenved. Megdörzsölte szemét, kinyújtózott, mintha mély álomból ébredne. Aztán, hogy összeszedje akaratának minden maradványát, azt mondta: »Menjünk«, és feleségének hálószobája felé indult.

Lassan nyitotta ki az ajtót, még mindig tétovázva félrehúzta a szőnyeget és benézett a pompás szobába, melyet a sárga ernyőjű lámpa bágyadt, aranyfényével árasztott el.

Az ágy üres és érintetlen volt. Sehol sem látszott semmi, ami arra mutatott volna, hogy itt egy urnő fogja tölteni az éjet; és Paolo hiába jártatta körül pillantását, nem tudta fölfedezni, hol van Fulvia kalapja, fátyla, felöltője.

Megdöbbenve került beljebb. Senki. A szoba üres volt és oly fagyos rend uralkodott benne, mintha soha sem is jártak volna benne. Csak az ágy fejénél, a kék menyezet alatt fintorgott a faun ép úgy, mint mikor Paolo először járt itt, gazdag rokonánál, irigyen és gyűlöléssel nézve a nyaraló pompáját.

Megállt a szoba közepén. Szemét lesütötte. Homloka egy rosz gondolattól lett redős. De aztán egyszerre mintha ihlet érte volna, a dús kárpittal fődött ablak felé rohant, egy gyors mozdulattal félrevonta a szövetet és ott állt előtte Fulvia, teljesen felöltözve, mint mikor kiszálltak a kocsiból. Gyönyörű arcát még most is a barna fátyol borította.

— Mit csinálsz itt? — kérdezte egy kissé remegő hangon Ermoli.

Fulvia mereven nézett rá és halkan felelt:

— Semmit. Vártalak.

— Így?

— Így.

Paolo mosolyogni akart, de mosolygása csakhamar ideges torzulássá lett.

— Miért? — kérdezte aztán.

Fulvia nem felelt; még csak föl se pillantott.

— Talán rosszul vagy?

Az asszony nemet intett. Paolo összeráncolta homlokát, mintha eszébe jutott volna, hogy első kérdése kelletlen volt; és édesebb hangon kérdezte:

— Talán soká váratlak?

Fulvia most rápillantott, de szemében döbbenés volt. Aztán megrázta a fejét és nyugodt hangon válaszolt:

— Nem tudom. Arra sem emlékszem, mióta vagyok itt az ablaknál.

— Éjfél van.

— Éjfél?...

Paolo megfogta Fulvia keztyűs kezét és gyöngéden elvonta onnan. Az asszony nem ellenkezett és csak akkor vonta el kezét, mikor a kárpit összezsapódott mögöttük.

— Nem veszed le a kalapot?... Nem húzod le a kesztyűt?...

— De igen.

Fulvia a tükörhöz ment, lassan levette fejéről a vidra toqueot, kibontakozott pompás köpönyegéből, lehúzta hosszú svéd keztyűjét. Aztán megigazította egy kicsit a haját. Paolo némán, kíváncsian nézte. Végre megfordult és bő, hullámos ujjú skót selyem ruhájában, mely pompásan simult karcsu termetére, szembe állott férjével, hátra tett kézzel, szinte kihívón.

Ermoli máskor már a lábához borult volna, magyarázatát kérni a különös viseletnek; de most még mindig az előbbi érzelmek nyugtázták le. Nem mozdult és beérte azzal, hogy hidegen nézzen Fulvia szeme közé.

Valami józan, szinte csufondáros érzéketlenség volt benne. Ez az asszony, ki oly tragikusan áll a szoba közepén, és az *övé*, kétségtelenül az *övé*, groteszk, nevetséges színben tűnt fel előtte. — Gondolatában ismét megjelent a szokott sejtetem, Fulvia bizzar viseletének egyetlen elfogadható magyarázata; de nem volt se félelmes, se fenyegető. Ha ez a nő (hogy, hogy nem?) gyanítja az igazságot, gyanuja (kézzelfogható bizonyíték híján) csak oly ingatag lehet, hogy egy-két szó legott megdörtheti. Vagy elérkezett a színváltás órája? Annál jobb. Paolo érezte, hogy eszének egész nagy erejével fog szembe szállani a helyzettel.

Fulviát felbátorította ez a hidegség.

— Paolo... — így kezdte, — beszélni akarok veled. Ermoli e szavakra még sápadtabb lett; de meg se moccan.

— Mit?... Szólj, — mondta, miután az asszony döbbenve nézett rá.

— Hallgass meg. A feleséged vagyok, ha még nem is isten előtt, de az emberek előtt. A tied leszek, esküszöm... a tied leszek... de most nem akarom... nem lehet. Ermoli elámult.

— Ne kérdezd, miért, folytatta az asszony hirtelen. Majd megtudod egyszer, talán nem sokára... de most, ha igazán úgy szeretsz, mint mondtad, most tiszteld kívánságomat... tisztelned kell... Gondold meg, hogy e pillanattól függ egész jövőnk boldogsága!...

— Jól van, jól! — vágott közbe gúnyosan Ermoli. Teljességgel nincs szükség ilyen rimázkodásra, mert hidd meg, még attól sincs mit tartanod, hogy akár a legcsekélyebb erkölcsi erőszakot is használjam ellened. De mielőtt mennék innen, azt az egyet mégis szeretném érteni, miért lettél a feleségem, ha tudtad, hogy a nászéjen ilyen izetlen jelenetet kell rendezned. Ezt meg fogod nekem mondani. Ugy-e megmondod?

Az asszony bámulva nézett rá. Még sohasem hallott szájából ilyen nyers és gúnyos szavakat. És ösztönszerűen beleremegett, mikor látta, hogy Paolo ajka csuf mosolygást akar színlelni. Erőt vett magán és szép fejét rázva, határozottan felelt:

— Megmondom. Mert szerettelek.

— Hát akkor?... — kérdezte Ermoli mosolyogva. Aztán gúnyosan folytatta:

— Igaz, ezt nem szabad kérdezni. Majd megtudom *valamikor*, talán nem sokára is, de most nem lehet, nem akarod... Igaz!

Paolo ki akart menni, Fulvia pedig beszélni akart; de sem az egyik nem mozdult, sem a másik nem szólt. Egy darabig némán álltak, nem merte egymás szemé közé nézni; kiki a maga gondolatainak folyását követte. Paolo sápadtan, de remegés nélkül, multjának zavaros árába merült, a görcsösen izgatott Fulvia pedig jövőjének rejtelmes mélyét kémlelte és hirtelen elfojtotta a szív szavát, mely erről a talán bűnös emberről halkan szólt hozzá.

Végre Paolo föltekintett és kitágult szembogárral meredt rá:

— Ma végre jogom lesz téged szólásra bírni. Viseled velem szemben mindig oly különös és megmagyarázhatatlan volt, hogy már előbb is számtalanszor kérdezni akartam az okát. De a szemed oly szép volt, hogy a kérdést mindig elnyomta ajkamon a szerelmes beszéd. Mi bajod van? Mit gondolsz rólam? Ki áll, kísértet módjára, közéd és szerelmed közé? Nem tudom, nem értem... Csak azt tudom, hogy féléves vőlegénységemben nem kaptam tőled egy csókot sem; csak azt tudom, hogy ma férj létemre ki vagyok tiltva innen, érthető ok nélkül, valami rejtelmes dologért, amit talán valamikor fel fogsz előttem tární, ha ugyan feltárod... Hát most valld meg: nincs-e jogom kérdezni tőled, mi lappang ellenem a lelkedben? Gyűlölet, irtózás, félelem, bizalmatlanság vagy valami még rosszabb? Mondd: nincs-e jogom tőled nyílt, őszinte választ követelni?... Kétkedhetnél-e valaha az én szerelmemben? Hát nem bizonyítottam be százszer, hogy ezen a világon csak te vagy nekem kedves? Oh, mennyire megváltoztam én, mióta ismerlek!... Szerelmemre kérek, Fulvia, tárd fel végre előttem lelkedet. Ha valamit te is kérdezni akarsz majd tőlem, esküszöm, őszinte leszek, oly őszinte, mintha csak szegény anyámnak felelnék... Csak szólj...

Ermoli mélyen meghatódott. Gyakran megesett vele, hogy saját szavai egész a könyezésig elérzékenyítet-

ték, annyira azonosította érzelmeit szavainak jelentésével.

— Nem lehet!... rebegte Fulvia félig magában.

Paolo oda lépett hozzá, vállon ragadta és szenvedélyes hangon kérdezte:

— Miért? Miért?

— Mert nem lehet.

— De lehet. Beszélni fogsz... beszélned kell. Nem maradhatok tovább e titok sulya alatt... Az istenre kérek, szólj.

Fulvia most hirtelen elhúzódott tőle, két lépéssel meghátrált és oly különös, erős kifejezéssel nézett rá, mintha meg akarná ígézni.

— Hát igazán akarod, hogy beszéljek?

(Vége következik.)

Kármán Mór.

Neve husz év óta forog a nagy közönség piacán s még sem emlegetik eléggé; ifju- és férfikora egész hevét és energiáját a köznek szentelte s csak kevesen tudják, mik igaz érdemei. Van tekintélye, de nem népszerű; ismerik, de el nem ismerik. Hirnevének van fénye, de nincs ragyogása s inkább a támadók zaja, mint a hívek kórusa teszi hangossá. Ám ez közös sorsa mindazoknak, kik a nyugvónak megmozgatására s bármely téren létesülőknek irányzására vállalkoznak. Ezt tette Kármán s azért sorsát el nem kerülhette.

Kármán a nevelésügy terén szerezte dicsőségét és ellenfeleit. Nem tudom, volt-e Apáczai óta emberünk, aki oly mélységes meggyőződéssel, a szívnek és elmének, a szónak és tollnak oly csatázó készségével, oly győzelmes tudásával vallotta és hirdette, hogy a nevelés és oktatás a nemzeti fönnmaradás és regeneráció egyetlen biztos eszköze. Apáczai élete is telve volt »boszusággal«, föllépése, tanai, egész működése fölláztatották ellene kar- és kortársait, sőt még fejedelme is egy ízben megfenyegeti, hogy a toronyból hányatja le. De Apáczai — mint maga írja — számba veszi az utókort és gyalázaton és szégyenen keresztül az erényre törekszik. S az utókor glóriával vonja be emlékét és kit a »közönséges jó miatt való buzgó szorgalmatoskodás« ifjan megtört, a nemzet halálával iktatja kiválasztottjai közé.

Ám nem hiszem, hogy Kármán lelkében keserűség volna. A régi és a modern nagy gondolkodók iskoláját járta s kevesebbet vett föl magába emezek skepziséből, mint amazok harmóniájából. Eleven érzéke van a költészet szépségei iránt, a magyar gyermekvilág számára irt könyvei pedig mutatják, mennyire tud belemélyedni az apró lélek rejtélyesen egyszerű és színes világába, mennyire érti a gagyogók nyelvét és a naivak okosságát. Az ilyen lélekben, képzelem, a vele született előkelőség és a nagy szempontok megszokása más mértékét fejleszti a támadások és fonákságok felbecsülésének — nem a zsémbelő kritikáét, hanem a kiengesztelő humorét, mely mosolygó egykedvűséggel várja be a zajgó hullámok elsimulását, mert bizik a jövőben és az igazságban.

A herbartista Ziller egy népszerűvé lett tételt állított fel a »kulturhistóriai fokozatokról«, melyet egy jeles pedagógiai írónk úgy formulázott, hogy a növendék ember szellemének át kell élnie az egész emberiség művelődésének főmozzanatait s históriai művelődése kell hogy ugyanazon menetet kövesse, mint az emberiség kulturájának történelme. E tételt variálva, bátran állíthatni Kármánról, hogy a mit az emberiség kulturái munkája produkált, a mennyire emberileg lehetséges, azt mind átérteni, fölfogni és sajátjává tenni iparkodott. Műveltsége

ehhez képest a legkritikábbak közül való s nem tudom, sokan vannak-e, kik nálunk a tudás alaposságára és sokoldalúságára meghaladják. Pályája úgy indul, mint a nagy német filozófusoké, kik eredetileg majd mind theologusok voltak. Mintha itt edződött volna hitök az eszmék győző erejében s akaratuk, hogy magukat az eszmék szolgálatára avassák fel. Aztán áttér a bölcsészetre, melynek minden ágában otthonos s a melylyel való foglalkozása a mesterségig élesíti kiváló abstraháló képességét. Majd — az ember szinte önkénytelenül Comte fejlődési fokaira gondol — a pozitív tudományokba mélyed, melyektől józan mértéket és a haladásban óvatosságot tanul. Az ily fejlődés inkább vezérré formál, mint követővé, amint-hogy ő nem is, mint sokan hiszik, egy iskola hive s bár világgfelfogásának kiinduló pontjaiban nem eredeti — s nálunk volt-e valaha, kiről elmondhatni, hogy az? — teljesen önálló nézeteinek kifejtésében s gondolatainak megalkotásában. Igazi filozófiai elme ő, ki a dolgok velejére száll s összefüggésüket átfoglaló szempontok szerint nyomonozza. Nem ötletes, sem könnyed és szellemes, de mindig előkelő, elmemozdító és tartalmas. Nagy czélok hevitik, nagy ideálok lelkesítik.

És fölötte érdekes, hogy ezt a mindenestül elméleti embert nagy tehetségének erényei, valamint határai egyaránt a praktikus működésre szorították. Kritikus fő és termékeny elme, kiváló szónok és szervező erő. Folyton tudása tökéletesedésén dolgozik s nehezen tud megnyugodni s megállapodni. Ezért oly gerjesztők és tanulságosak előadásai, de innen érthető az is, hogy irni nem szeret. Pedig aki figyelemmel olvassa, csakhamar élvezetet talál az előadás e sajátos módjában, mely a gondolatok csatarendjét lehető tömört sorokban szereti felvonultatni, ahol az egyesnek tulajdon mozgása lehetetlen s mindnyája kizárólag arra van rendelve, hogy az egésznek tervét és célját juttassa érvényre. Holott ha beszél, minden részlet mintegy saját életet nyer, színt és hangulatot kap: a tömört hadsorok csatározó vonallá lazulnak s az ágyudörgés és sortűz helyébe puskaropogás és kardszálak villogása lép. A súlyos tömörség, mikor ir s a győzelmes közvetlenség, mikor beszél — az is mutatja, mikor adja a természetének igazán megfelelő, valójának legjavát.

Igy választotta a tudós filozófus élte föladatává is a bölcsészet azon ágát, mely közvetlenül érintkezik az étellel: a pedagógiát.

Sokan kérdik még nálunk, tudomány-e a pedagógia avagy művészet? Vannak-e tételei, melyeket megjegyezni, elméletei, melyeket végig gondolni, módszere, melyet követni lehet és érdemes? Bizonyos, hogy a mi pedagógiánk általában feljogosít ily kérdésekre. De bizonyos az is, ha ki Kármán tudását ismeri, elhiszi a pedagógiáról, hogy tudomány; ha ki Kármán egyéniségét ismeri, elhiszi róla, hogy mindakettő: tudomány is, meg művészet is.

Mert egyénisége benne a legnagyobb. A fölszínesek azt itélik korunkról, hogy tisztán anyagi érdekeket hajhász, hogy az önzés egyedüli vezetője. Ha ez igaz volna, a Kármán-féle alakok lehetetlenek volnának, vagy legalább nem jutnának tekintélyes állásra. Pedig Kármán ma bevalottképen az ország első pedagógusa. Az igazság az, hogy csak azért lehetett a pedagógiában első, mert olyan makacs idealista — a mi meg viszonyaink egészséges volta felől nyugtathat meg bennünket. Önzetlensége páratlan. Megcsinál egy tankönyvet s midőn az, mert jó, kelendőnek bizonyul, újabb kiadásra másnak adja át. Szerkesztett mindenféle társakat, melyek mindenkinek jövedelmeztek, csak neki nem. Bármiben fordulsz hozzá, igazán gazdag természetek módjára, bőven kínálja elméje és tudása kincseit. Nem egy jó könyv neki köszöni tervét, elrendezését, egész létrejöttét. Még a hirnevével sem törődik. A gyermekek szá-

mára irt könyvein, valamint azokon a kézikönyveken, melyeket idegen irodalmakból nagy gonddal és tudással áttünetett, még csak a nevét sem tette ki. Mindig az ügyet nézi s mindig magas szempontból nézi — a nemzeti kultúra, a nemzeti megerősödés szempontjából.

A közvélemény Kármánnal szemben kezd méltányosabbra fordulni. Mind többen vannak, kik megbocsájtják neki, hogy oly sokszor van igaza s akik megértik, hogy annyi tanítványa és tisztelője miért vallja őt a szónak népies és irodalmi értelmében — mesternek.

A rokokó.

A rokokó időszakát és históriáját a legvilágosabban és a legrövidebben két név beszéli el: a Watteau és a Dubarry neve. Az első, aki férfi volt és piktor, ezt a világot duzzadó ifjúságában reprezentálja; a második, az asszony, a királyi ágyas, haldoklásában. Kalmár-pontos sággal számítva, talán egy századig sem tartotta magát a rokokó-világ. Kezdődött azzal, hogy a királyság mindenható, hogy a földi isten életmódunk hierarchiájában eléje vág, misztikusabb, hatalmasabb dignitás lesz a mennybelinél is; aztán végződött borzalmas, eddig példátlan vérontással, amelyben a misera plebs contribuens, az istenadta nép, lenyakazta királyát, királyasszonyát és meghalt királyának utolsó szeretőjét. A rokokót a forradalom söpörte el. Utolsó mohikánja a sülyedő világnak Dubarry grófné, az agg XV. Lajos szeretője, az a hatalmas courtesane, aki miatt a franciaák leginkább pirulnak, holott nem rosszabb a többinél, nem pusztítóbb, nem elvetemültebb. Hogy Sorel Ágnes, Poitiers-i Diánna, XVI. Lajos válogatott háreme: a koronázatlan királynék hosszú sora, aztán Pompadour asszonyság ugyanannak a fajnak finomultabb példányai Dubarrynál, arról nem tehet ez a kis kalandor, aki nagyon rossz napokat látott, szörnyen kétes életet élt, mielőtt magát a vénülő király ágyába csempészte. A rokokó aerája azonban csonka mű, befejezetlen korszak volna e szép bűnös hiján, aki ha vétkezett, keményebben lakott a bibliai Magdolnánál. Amíg Franciaország sorát tartotta apró, fehér kacsoi között, amíg harmincz millió embernek volt törvénytelen, de annál korlátlanabb hatalmu királynője, csak a pamphlet-gyártók, meg az utca énekesei küzdöttek hatalma ellen; az egész társadalom, a világnak akkor legfinomabb társasága, hódolt kényének. Voltaire ódában adorálja az istenek ölélésére teremtett nőtényt; csöppnyi márvány lábaira, amikor ágyából az olympusi istenasszonyok fogyatékos toilettejében kel ki, egy vérbeli herczeg, meg a pápa ő szentsége követe, egy méltóságos egyházi személy, vetélkedve huzák föl a parányi selyem-papucsot. Ez a kép, a melyet a kegyes szemforgatás okvetetlenül frivolvak, érzéksiklándónak mondana, a rokokóvilágot legbenső lényegében tárja föl. Mert a rokokó nem merő stylus, nem csupán divat, hanem az élet formája, az élet berendezkedése egy pár generáció élettartamán keresztül. Amit a szaktudomány, a történetírás frazeológiája stylusnak keresztelt, a minek körét és hatalmát csak a művészetre szorította, az maga az élet, egy bizonyos időbeli határok között, a maga legjellemzőbb formájában. És Richelieu herczeg adomája Dubarryról, a melyet az imént inkább sejtettünk, mint elmondottunk, ritka jellemző adat a rokokó pszichológiájához, amely több és élesebb világot derít reá egész halom fogalmi meghatározásnál. Aki ezt az adomát csak egy-kissé látó szemmel olvassa, menten tisztában van a rokokóval a maga teljességében. Meglátja annak a világnak mozgó erejét, középpontját: az asszonyt, az örökösön változó Évát, abban a formában, amelyben megteremti

a magának való környezetet: a XVIII. századot, a nagyszabású kalandorok, a genialis, királyosdi játszó courti-sane-ok korszakát.

Alapossággal nem állíthatni, hogy az asszony nem volt soha nagyobb és nemesebb hatalmasság, mint a XVIII. században. A kóbor lovagok ideálja bizonyára szellemibb, magasztosabb valóság a Pompadour asszony kortársainál; a XIII. század szent rajongói, akik betűszerint vették házasságukat a Krisztussal, akik, hogy a test szüzességét megőrizték, bőjttel, ciliciummal és szőr-csuhával sanyargatták magukat, misztikusabb és nehezebben megérthető teremtetek; a renaissance korszak piktor és szobrász modeljei, azok a csudásan szép testű asszonyok, akik ma a szűz anyához, holnap a hellén Olympus könnyűvérű istenasszonyaihoz ültek mintát: intenzívebb és nemesebb állati életet illatoznak. A rokokó-asszony ugyanannak a civilizációnak másfajta virág-za; színekben talán kevésbé változatos és gazdag, de ingerlőbb és kábitóbb. A mintát XIV. Lajos galanteriája formálja. A Mancini kisasszonyok, La Vallière, Montespán legkorábbi hajtásai annak a típusnak, amelyből Watteau hatalmas galleriát fest meg; amely Dubarry asszonyban mulik ki a vérpadon, amikor a füstött pásztorélet Chloe, Clorindái menádokká változnak s harmatos fű helyett a párolgó vérben gázolnak bokáig.

Ennek a virágnak igazi talaja a szalon, ott termett, ott nemesedett meg, ott vénült el, éppen mint a renaissance virágja a festők és a szobrászok műhelyében. Hihetetlen állítás talán, de azért nem kevésbé igaz, hogy a mult század óta nincs szalon, hogy azt a forradalom, a demokrácia megsemmisítette talán örökre. Amit ma annak hívunk, az feszes, unalmas, szertartásos hely, ahol unatkozva szorongunk és kelleetlenül isszuk a theat, hogy Hamletet idézzük, úgy üt mult századbeli nemes és előkelő elődjére, mint mi, kis szürke nyárspolgárok, alázatos beámterek, magunkat a mindennapi kenyérért törő napszámosok a nagy, az izmos, a férfias Herkulesre. A Watteau mintái, azok a szőke fürtös, fitos orru, apró lábu, puha, bágyadt, csupa lágy-ság kis teremtetek, akikbe a lelkiismeretből és a morális ösztönből nem igen szorult több, mint egy macskába, még ha zugfaluban, füstös kunyhóban látták is meg a napvilágot, arra születtek, az volt a rendeltetésük, hogy a szobát szalonná változtassák. Mert a szalon sem az a produktum, hogy szándékosan és okszerűen lehetne tenyészteni, mint a babot. Csira, alkalmas talaj, kedvező időjárás kell hozzá, ami bizony nincs meg a mi időnkben és a mi társadalmunkban. Igazi nagy urak nincsenek többé, a kasztok lerombolásával ezt a típust is kiöltük. A mi nagy uraink csak gazdag emberek több, vagy kevesebb össel, de egészben hozzánk hasonló nyárspolgár hajlammal és izléssel. A szalont pedig nem a nagy vagyon táplálta, ámbátor, hogy csak mellesleg jegyezzük meg, — elnyelt biz abból is szépecskén; de az uri vér, az uri hajlam, a kiskirálykodás. A régi szalon kisebbitett képe a régi monarchiának, abszolút akarat uralkodik benne, udvartartása hierarchikus, fölségjogokat gyakorol; megvan a maga törvényes monarchája, aki előtt mindenki térdet-fejet hajt, aki ellen revoltálni ép úgy hűtlenség, mint az állam koronás feje ellen.

Az előrebocsátott kissé hosszadalmas köntörfalazásból kiderült, hogy a rokokó és a szalon aligha egytűvé nem tartoznak és nemcsak úgy véletlenül kerültek egymás mellé. Amaz jelenti az életmódját, emez azt a helyet, ahol az élet lefolyt. Szerencsénkre életünk periferiájának e szakaszából akkora és olyan eleven adat-halmaz maradt ránk, a mennyi és a milyen egyetlen más korszakból sem: tehát nem is nagyon nehéz azt a világot rekonstruálni. A mai fotográfia nem hivebb a mult századbeli festőknél és a mai reporter nem olyan szemfüles,

olyan körülményes, olyan eleven, mint a mult század memoire-irodalma. Képekben és emlékirásokban a maga teljességében ránk maradt a XVIII. század, az ancienne regime, az a világ, a melyet a forradalom özönvize mosott el. Nézzük végig a festők: a Watteau, a két Vanloo, a Boucher, a Greuze képeit, aztán lapozgassunk a Saint-Simon, a La Tencin, a Duclos, a Lauzun és Richelieu hercegek emlékirásaiban. Amit a képek nem mondhatnak el, megkapjuk a memoire-okban; és a mit a memoire-ok nem adhatnak: a teljes, a testi szemünkkel látható alakot, ott kíségetnek a képek. A históriából mindössze csak azt kell tudnunk, hogy XIV. Lajos már meghalt, hogy a királyságot ő, meg előtte két hatalmas miniszter: Richelieu és Mazarin bibornokok, abszolúttá tették; hogy a két katolikus nagy hatalmasság: Francziaország és a Habsburg dinasztia már úgy, a hogy maga osztozkodott Európán; hogy kontinensünk hosszas, pusztító háboruk után a viszonylagos béke ölen élt. Ekkor jelenik meg a rokokó, hogy egy századra formát adjon az életnek.

A férfiu a reformáció viharai alatt katonává idomult, a király-ideál a XVII. században IV. Henrik, a kinek az élet táborozás, aki kántin-nyelven beszél, hosszú száru, sarkantyus csizmában szépeleg. Ebben a zord levegőben az asszony is keményebb, energikus teremtmény, nem ritkán lakja a tábornokot, osztozik a férfiakkal a hadi élet viszontagságaiban, szóval nem ritka soraikban az a fajta, amit az olasz renaissance *virago*-nak hívtak. A IV. Henrik szeretői nem ahhoz a fajhoz tartoznak, a melyből származtak a XIV. és XV. Lajos szultánai. Száz esztendő alatt, attól számítva, hogy Ravailac lebökte azt a királyt, aki Páris és a legkatolikusabb királyi koronát egy mise árán vásárolta meg, nagyon megváltozott a világ folyása. A férfit nem tüzei háborura vére, az asszonynak nem tetszik többé az amazonkodás. Mint hatalmas dözsölés, avagy sorvasztó láz után legüditőbb ital a limonádé, úgy a hosszú, véres, pusztító háboru után semmi sem látszott kíváncsábbnak az udvari életnél, a hol a meghatalmasodott királyság ünnepeltette magát, ahol kevésbé fárasztó módon, rövidebb idő alatt, többet lehetett nyerni, mint a háboruban. A katona nemesség alig egy generáció élete alatt udvari nemességgé változik át, hozzácsoklik a városhoz, levetkőzi a katona-szokásokat, hűségesen szolgál királyának és állhatatosan imádja az asszonyt, nem egyet egy életen keresztül, hanem sokat, igen rövid időközökben. XIV. Lajos nagykorúsága óta, a régensségen és a XV. Lajos uralkodásán át, az asszony még misztérium, mint ami előbb volt; a szerelem nem természeti ösztön, ami normális időkből szokott lenni, nem a vallásos kultus tárgya, ami volt a lovagságban, nem is gyönyörűség, mámor, mint a renaissance-ban, hanem foglalkozás, célja az életnek. Casanova nem egyetlen species ebből a fajtából, hasonló hozzá egy pár egymásra következő ivadék, amely nem irt memoire-okat; de úgy élt, mint ő: szerelemből a szerelemnek. És nem is csak Párisban hajszojják a gyönyört a gyönyörűségért, de Európaszerte mindenütt. A komoly kis német udvarok egyben-másban még túl is tesznek a mester Versailles-on.

A nem annyira izzó, mint inkább izgékony és mohó érzékiségen kívül a rokokót legélesebben az idyll-düh és a szentimentalizmus jellemzi. Azok a férfiak, a kiknek nem nehéz brutálisan viselkedni, a mikor a zsákmány vagy az asszony úgy kívánja; azok az asszonyok, a kik nem finnyásak a szerelemben és a pénzszerzésben, mód-talanul imádják a falut, a pásztor-kosztümöt, szóval az antik idyll-poézis requisitumát. Ebben az általános, keresett és nem mindig izléses komédiázásban Pompadour asszony adta a tónust, nem mintha magának valami nagy gyönyörűsége telt volna benne, de mert az örökön unatkozó, fáradt XV. Lajost csak azzal kötötte magához.

A szegény, beteges, művész vérű, asszony meglehetősen drágán vásárolta meg a koronázatlan királyné méltóságát és cifra rongyait. Mutogatta magát a király magánszínpadán mindenféle elképzelhető szerepben és kosztümben; a színpadon kívül pedig, hol apácza-ruhában, hol pástortleánynak öltözve várta a királyi látogatást. A mi madame Pompadournak szomorú kényszerűség volt, azt a társaság fölkapta divatul. A műkedvelősködés majdnem olyan erős, általános szenvedély, mint a játék; ott a hiúságnak, a tetszelgésnek emeltek oltárt, itt a kapzsiságnak. Az asszonyoknak csaknem hizelgett, ha összetévesztették őket a hivatásos színésznőkkel és courtesane-okkal. Szó sincs róla, hogy a Lauzun, a Richelieu, a Casanova memoire-jaiban a mi az asszonyi léderséget, azt a már állatiasnak sem mondható közömbösséget nézi, a melylyel a szerelmet adják és elfogadják, csupa szemenszedett valóság volna; de abban a társaságban, hol a férfiak a gyönyörért és a pénzért bármire is képesek, az asszonyok sem érezhetnek valami erős hivatást a Vestaszüz bár tiszta, de rideg és unalmas szerepére. Ha mindazáltal nem volnának hajlandók a memoire-íróknak hinni, a festők elosztatják tamaskodásunkat. A rokokó minden piktor, kevés változatossággal, ugyanazt a nőtypust festi keresetten meztelenül, théatrális kosztümben, avagy pástortviseletben. De bármely poseban és bárminő ruhában is tegye vászonra az asszonyt, a czél mindig ugyanaz: a testi gerjedelmek szítása. Az irodalom nem sokban különbözik a festéstől, az írókban sincs nagy szenvedély, sorvasztó láz. Mintha csak minden szellemi dolognak az volna a rendeltetése, hogy kellemesen csiklandjon. Világos, hogy ebben nem a művész, nem az író a vétkes, hanem az élet, a mely csak ilyen mintákat adott, a mely ilyen és nem külön követelésekkel állott elő. Dante a XVIII. században bizonyára nem a keresztény dogma misztériumát öltözteti allegóriákba, nem száll Virgilius kalauzolásával a poklokra, nem rajzolja terzinákban a vér, a szenvedély, a beteg fantázia bűneit és nyomorúságát; de józan és cziczomás ódával hódol Pompadournak és Dubarrynak.

A rokokó kecses, aprólékos, harmóniás formáival, az a világ, a melyben a nap mindig egyformán langyosan süttött, a hol az izzó hőség nem váltakozott dermesztő hideggel, a melyben a levegőt nem tisztította pusztító fergeteg, a hol az élet csupa kényelmesen berendezett termekben folyt: enerválta az embert, elzsisbasztotta akarátát, aszottá tette szívét, meddővé agyát. A régi világ hívei ezért nem is próbáltak védekezni a forradalom ellen; ezért adták föl puskalövés nélkül az ellenségnek erős hadállásait, egyiket a másik után. A rokokó az abszolút királyi trón árnyékában fogant meg; hajtott gyökérbe, izmosodott terebélyes fává és az abszolút királysággal aszott el, vágatott ki és dobott máglyára, a tisztító tűzbe. Örökségül a következő generációnak nem igen hagyott egyebet néhány kecses formán és egy tucsat pikáns könyven kívül. A forradalom vérözöne elnyelte a tekintélyt, a mely a régi világban főfontosságú szerepet játszott és megszüntette a kiváltságoltak Istentől származtatott jogait. Az *intellectus* e lázadása pótolhatatlanabb károkat okozott a politikai forradalomnál, a mely csak vért ontott; de nem végzett ki chimaerákat és nem derített föl időtlen idők óta üzött jogbitorlást. A nagy forradalom e kevésbé méltányolt fázisa változtatta meg a világ arczatát, hintette el a jövő aratás magvait és nem a jakobinus világpolgár, sem a guillotin, a mely egyforma közömbösséggel szelte a fejeket, mihelyt kése alá kerültek, akár fehér parókás, selyemharisnyás királypártiak, akár frig sipkás és faczipós republikánusok hordozták.

Junius.

INNEN-ONNAN.

♂ **Andrássy Gyula gróf.** Annak az államférfiúnak, akit Deák Ferencz nevezett *providentiálisnak*, örök álmát nem nagyon háborgatták hírlapjaink a lefolyt héten: a kiegyezés, a koronázás, a restaurált magyar királyság harminczadik évfordulója alkalmából. Szeretünk francia példákra hivatkozni uton-utfélen hírlapi cikkekben, képviselőházi beszédekben, toasztokban, kortes-uton, sőt még népgyűléseken is; de a kegyeletben nem igen követjük a francia példákat. A francia újságok Jeanne d'Arc-ot esztendőről-esztendőre aktuálisnak találják és nem fáradnak bele emlékeztetének hosszú cikkekben áldozni. De nemcsak a legendás alakok iránt ilyen kegyeletesek a francziák; a nemzeti kegyeletből és hódolásból kijut a politika, az irodalom, a művészet, a kereskedés, az ipar, szóval: a közélet minden jelentősebb nevű, megdicsőült munkásának. Andrássy Gyula is volt valaki. Miniszter, a kinek hivataloskodását nemcsak az államhivatalnokok schematizmusa tartja emlékeztetben; magyar mágán, aki nemcsak a klubban, a turf-on s az opera kuliszái között beszéltetett magáról; aránylag közepes vagyonnal grand seigneur, az utolsó talán ebből a kivesző fajtából. És még egyéb is volt: *magyar*, amikor nehéz volt magyarnak lenni; hazátlan bujdosó, amikor a végzet keze rásulyosodott Szent-István király országára. Élete éppen olyan ritkaság, amilyen kivételes volt talentuma. A forradalom eltiprása után Haynau kormányzása idejében, az autokratizmus kezdetén, *in effigie* fölakasztották, azaz: mert nem kerithették kézre, nevét a hadbírók közbenjöttével a bitófára szögezték. Halál volt ez is, még pedig akkor nem is ritka halál. És tizenhatsz év múltán, amire az a gyermek ifju, akire a próféta Széchenyi István gyönyörűséggel nézett, férfivá érlelődött: nem lévén Magyarországnak palatinusa, ő tette I. Ferencz József fejére Szent István koronáját, azt a szent klenodiumot, amellyel fölavatjuk királyainkat. Pályájában ez a két dátum a fordulópont. Nem mindenkinek adatik, hogy egy és ugyanazon monarcha életében ennyire antagonisztikus két szerepet játszik. Talentumát a legalaposabban, bár nem mindenben egész objective, kor- és bajtársa: Gorove vizsgálta még azokban a napokban, amikor a kiegyezést még csak előkészítették. Hosszabb pánegerykon helyett hadd iktassuk ide naplójának néhány sorát: »Andrássyt szeretik a képviselők megnyerő modora, élénk, játszi elmejárása, genialis ötletei, találó hasonlatai miatt. Én, aki őt az emigráció hét éves iskolájából ismerem, azonfelül úgy találom, hogy a legnehezebb kérdések megoldására a legelső képes a kulcsot megtalálni. Van teremő esze és alkotásai vázlatát a legtetszetősebb és legelfogadhatóbb formában állítja elő; de aztán analizálni, részletezni nem mindig képes, s nem egyszer akad fenn a megfejtéssel, amidőn egy egy részlet a koncepczió egészével ellentétben állónak mutatkozik. Ezek ellenében tömérdek új gondolatja van s teljes európai műveltséggel bír, noha olvasottsága nincs elegendő. Genialitása azonban pótolja fogyatkozásait. El is ismerik őt mindenfelől kitünőségnak.« Bátrak vagyunk azt képzelni, hogy ez a ritka szerencsés talentum, ez az egyáltalán nem hétköznapi életpálya még lehetne aktuális kiváló alkalmakkor és hogy Andrássy Gyula grófról még nem mondtak el mindent, amit el kell mondani.

* * *

△ **Karonfogva.** Ha két nevezetes politikus karonfogva hagyja el a képviselőházat, akkor okvetlenül összevesznek. Ezt tudja mindenki, mert a karonfogva való távozás és jókedvű nevetés amolyan ad hoc Sturm Albert, félhivatalos czáfolata annak, ami megtörtént. Így *karonfogva* távozott Bánffy és Szilágyi Dezső, mikor a tarokk-interpelláczió csunyan összeveszték. Aki kételkedett, hogy csakugyan van közöttük kellemetlenkedés, meggyőződhetett róla, amikor karonfogva látta

őket távozni. Sőt *Pichler Győző* is karonfogva távozott egyszer *Kossuth* Ferenczcel, amíg pedig *Ugron Gábor* még képviselő volt, *mindig* karonfogva távozott kedves barátjaival, *Polónyi Gézával* és *Bartha Miklóssal*. Nagy feltűnést keltett a héten, hogy *Dániel Ernő* is karonfogva ment, még pedig *Chorin Ferenczcel*. *Dániel* a legbékésebb ember, először történt, hogy karonfogva ment valakivel, világos tehát, hogy valami nagyon súlyos összecsapás volt kettőjük között, melyet bizonyára nem a miniszter kezdett. Csakugyan, úgy is volt. *Chorin* a folyosón pattogott, mint a kukorica s *Dániel* szelíden lefűlte. Eljárván pedig a két *Hentaller* küldetésükben, *Dániel Ernő* is kénytelen volt karjára fűzni kedves barátját, *Chorin* Ferenczet.

* * *

△ **Szegény Károly!** Megtörtént tehát, a székes főváros három érdemes Károlya közül elköltözött az egyik, *Kammermayer Károly*. Érdemeit nem kell megörökíteni, ott élnek *Budapest* pezsgő életében. Nem birta túlélni a hivatala elvesztését. Nyugdíjazták, de a takarékos polgármester nem akarta a fővárost ezzel a tétellel is terhelni és meghalt. Megkapta, amit érdemelt. Ő, aki oly szíves készséggel és annyszor ajándékozott diszsirhelyeket a holt nagyságoknak, most maga is kapott diszsirhelyet, melyet szerényen, csöndesen foglal el. Sőt kap egy utcát is. Megérdemli. Aki egy várost kormányzott, annak a neve legyen olvasható valamelyik utcasarkon is.

* * *

△ **Az más.** Szerb-Eleméren nagyon szegény és nagyon rossz emberek laknak, mert agyonütöttek két csendőrt. Igaz, a csendőrök előbb agyonlőttek nyolcz eleméri szerbet, de az más. Ők a rend és igazság szolgálatában ölték. Az elemérek ugyanis föllázdáltak a rend és igazság ellen, melyet ebben az esetben *Löwy ur*, a nagybérli reprezentált. Ez a derék ur nem tudott az elemérekkel a napszám dolgában megegyezni s bosszúból elzárta háromezer holdas földjét az elemérek elől. Aki közülök a *Tiszára* akart menni, annak meg kellett kerülnie az egész óriási birtoktestet. Ehhez a bérli urnak joga volt és az elemérek meg is kerülték a birtoktestet. Most azonban *Löwy ur* egy óriási cséplőgépet hozatott, melyet át kellett vinni az eleméri határon. És akkor az elemérek — az általános törvény szerint: ha ütöd az én zsidómat, én is ütöm a te zsidódat — revanchálni akarták magukat a sok zaklatásért: te nem engedsz a te földedre, mi sem engedünk a mienkre. Ehez az eleméreknek szintén joguk van, de az más. Ha a bérli ur esztendeig zaklat ezer parasztot s megkárosítja őket kenyérükben, ahhoz senkinek semmi beleszólása. De amikor a parasztok a bérli ur cséplőgépét akarják — egyszer egy évtizedben — fél napi kerültre szorítani, az más. Ez lázadás. Ezt a szocialisták szitották. Nosza elő csendőrség, katonaság, omoljon a vér, ropogjon *Kropacsek*, de a bérli ur cséplőgépét át kell vinni az eleméri határon. Mert a bérli ur lehet embertelen, de a paraszt — az más. Csak hogy ha a paraszt más, akkor őltsák be gyerekkorában az igazságérzet ellen, hogy a bőre éppoly vastag legyen, mint a bérli ur telkiismerete. Akkor is komisszág marad a komisszág, de a hatása — az más.

* * *

ő **A hálás haza.** Obstruálni nem éppen kellemes. A tisztelt honatyák a baloldalon kénytelenek a hallgatás anyagát odaadni cserébe a beszéd ezüstjéért. Ez a nemes, de szürke fém elárasztja a tisztelt Házat és az argumentumok nyomása alatt elnyul a végtelenségbe. És mindezt a sok beszédet nemcsak elmondani kell, hanem végig is kell hallgatni. Erre pedig már alig lesznek képesek a tizenhatodik paragrafus legelszántabb ellenesei is. Mindezekhez pedig még hozzájárul — a juniusi forráság sem. Tökéletesen elég az, ha a honatya a honmentés munkájában izzad, a juniusi napsugarak segédlete teljesen felesleges. Ennyi izzadásra nem képes a magyar parlament,

mert még el találna olvadni benne — az obstrukció. Az elnökség azonban igazán előzékenynek mutatkozott a sajtó-szabadságot izzadó ellenzék irányában. Behozta a tisztelt Házba — a légűtést, vagy ha jobban tetszik a jégűtést, esetleg ha még jobban tetszik a — jégűtést. A Ház pinczéiben naponta vagy husz mázsa mesterségesen gyártott jeget »dolgoznak fel« pompás, hűs levegővé, ezt a levegőt azután alkalmas motorok hajtják fel nagy zugással az ülésterembe, olyan pompás temperaturát idézve ott elő, hogy eltanyázhathatna benne akár egy eszkimó is. Ez a »jégűtést« belekerül naponta százhusz koronákba. Ami csak azt bizonyítja, hogy magyar képviselőnek lenni nem rossz dolog. A haza hálás az ő atyái iránt. Azokért a verejtékgyöngyökhöz, amelyeket a haza javára kifejtett működésükben elhullajtanak, fizet nekik naponta vagy hatezer koronát és még azokért a verejtékgyöngyökhöz, amelyeket nem hullajtanak el, — külön fizet százhusz koronát. Vajon melyik éri meg jobban?

* * *

ő **A jégűtő masinával** különben is egy kis maliciózus tréfát követett el a juniusi időjárás. Ez a gép ugyanis úgy van konstruálva, hogy a beléhelyezett jeget lassan felolvasztja a külső meleg, amiért azután a hálátlan mesterséges jég alaposan lehűti a gyanutlan külső meleget. A gyanutlan külső melegnek is van azonban magához való esze. Egy napig még csak eltűrte a csuf játékot, de már péntekre olyan hűvöstre fordult a szép reményekkel biztató kánikula, hogy a »légűtő« mester dult arccal volt kénytelen jelenteni a háznagy irodában:

— Nagyon sajnálom, de ma nem lehet hűteni. Befagyott — a jég.

* * *

△ **Rendőrszertika.** A rendőrség, mely mindenhez ért, ami nem a rendcsinálásra tartozik, néhány év előtt meghozta a bölcs rendeletet, hogy orfeumokban tilos a befejezett cselekményű darabok előadása. A rendeletet kiadván, az orfeumoknak sem volt sürgősebb dolguk, mint hogy minden este két-három darabot hoztak színre. S ime szóba kerülve ez a sajátos módja a rendelet végrehajtásának, a bölcs rendőrfőkapitány egy nyilatkozatában kifejti, hogy bajos meghatározni, mi az a befejezett cselekmény? No lám, lám, a főkapitány ur esztetikus is. Kijelenti a maga szakállára, hogy lehetetlen a befejezett cselekményt megkülönböztetni a befejezetlen cselekménytől s aki ezt nem hiszi el, kihágást követ el. De akkor, méltóságos főkapitány ur, minek kötötte a tilalmat oly kriteriumhoz, mely föl nem ismerhető? Hiszen egy darab nem olyan, mint a büntettes, akinek a nyomozó levelét szintén úgy állítják ki, hogy akárki és senkisé is hasonlít a körözött egyénhez! Ha befejezett és be nem fejezett cselekmény rendőri esztetika szerint úgy hasonlít egymáshoz, mint két tojás, akkor tessék úgy formulázni a tilalmat, hogy cselekményes darab nem adható elő. Ha pedig ragaszkodik a kimondott bölcsességhez, akkor vagy kérdezze meg valamelyik gimnazistától, milyen a befejezett cselekmény, avagy ha ezt is röstelli, szervezzen a rendőrség külön dramaturgi osztályt, mely minden esetben kisüti, be van-e fejezve a cselekmény, avagy még folyik?

* * *

△ **A potyavirtus.** Valahányszor idegen náczióbelieket megvendégtelt a magyar vendégszeretet, mindig részünk volt a bennszülöttek potyázásának rut, undorító látványában. A szerény vendégeknek nem jutott semmi, az élelmes bennszülötteknek meg nemcsak a gyomra, hanem a zsebe is tele volt mindenféle jóval. Ezt már megszoktuk. Föltettük azonban, hogy amikor *mi* vagyunk mások vendégei, akkor legalább szerényebben viselkedünk. Ez nem áll. Svédország e hónapban vendégeit fogadja az ujságírókat. Mind az ujságírók hivatalosak. A vendégszerető ország nem fogja egy vendégtől sem kérdezni, mi módon jutott oda. Jöszötk, lesztek. Ám itthon hire

terjedt, hogy magyar embernek Svédországban ingyen lehet néhány napig jólélni s a nemzetközi sajtókongresszus menten átalakult vállalat, mely olcsóságban lényegesen tultesz a Cook-féle kiránduláson. A Budapesti Hírlap közölte azok nevét, akik az újságírók kongresszusára jelentkeztek. Igen hasznos tagjai ők a társadalomnak, többet is érnek, mint a skriblerok, de nem újságírók. Megteszik azt, hogy igénybevesznek oly vendégszeretetet, mely nem nekik szól s hallgatnak oly titulusra, mely őket nem illeti. Járná a dolog, ha nem élhetnének ott ingyen. Így azonban tisztán potyázás a kirándulásuk s ha odaát Svédországban majd megtudják azt, nem fognak ugyan az uraknak számlát küldeni, de a híres magyar vendégszeretetet, nem ok nélkül, úgy fogják értelmezni, hogy a magyar szeret vendég lenni. Amiben nincsen ugyan becsületsértés, de becsület sincs.

Színházi krónika.

Duse Párisban.

Megvallom, nagy érdeklődéssel, mondhatnám — izgatottsággal vártam az első híreket *Duse* párisi föllépéséről. Szerettem volna ott lenni, hogy lássam az *igazi* hatást — közvetlen közelből. De így távolból is elég világos képet nyertem. Ismerem annyira a párisi színházi viszonyokat, hogy olvasni tudjak a párisi lapokban a — *sorok között*. És előleges föltevéseimben nem csalódtam.

Mindenütt, a hol csak civilizált emberek laknak, Sarah Bernhardt diadalmasan tűnt föl kaméliás hölgyével. Nyomon követte őt mindenütt *Duse Eleonora* és önként kínálkozott a hangzatos reklám: »Sarah vetélytársa!« ... Ez magában elég volt izgatni az emberek kíváncsiságát, a közönség tódult minden országban, minden világrészben, hogy összehasonlítsa a két nagy — »riválist«, — akiknek egyikét sem értette meg igazán, mert mind a kettő nyelve ismeretlen volt előtte. Így kergette egymást a színművészet e két bolygó csillaga a földgömb csaknem minden táján keresztül.

Végre Sarah Bernhardt ravasz kacérsággal Párisba csalta riválisát.

Ez az édesgetés nem volt minden malicza nélkül, mert Sarah jól tudta, hogy Páris nem London, nem Amsterdam, nem Budapest és nem is — Amerika. Páris — Páris! Kiforrott egyéniséggel, tradíciókkal, önálló, sajátos műízléssel és nemzeti irányu művészeti törekvésekkel. Itt a nagy hangú reklám, a lármás külső siker, az idegen nationalitás szokatlanságai még nem egy jelentőségűek a nagy művészi kvalitásokkal.

Európaszerte ismeretes a *Duse* szerénysége és a »*Nappali életben*«-ben való zárkózottsága. De Párisban, mintha az ellenkezőt revelálták volna a nagy asszonyról. A lapokban megjelent — »indiszkrecziók«, interviewok, Dumas Sándornak halomszámba közzétett levelei (a melyekért Dumas örökösei már pert is indítottak) Párisban kellemetlen visszatetszést keltettek. Szerencsére akadt, aki mindazokért magára vállalta a felelősséget; egy dúsgazdag olasz műbarát, aki *Duse* párisi útját már évek óta egyengeti és a kinek sikerült a »*Figaro*«-t is teljesen — *megnyernie* céljaira. Ez a műbarát *Primoli* gróf.

De dacára *Primoli* gróf nagy önfeláldozásának, azok a párisi lapok, melyeket nem sikerült *megnyernie*, a reklámok egyrészeért magát *Duse Eleonora*t vonják felelősségre. És a többek között elárulják, hogy azt a kis táblácskát, melyet *Duse* Amsterdamban és a többi *apróbb* fővárosokban lakása ajtajára függesztett és amelyen ez a fölirat volt olvasható: »*Madame Duse a besoin de repos; Elle ne reçoit personne*«, Párisban sehogy sem találta meg.

Igen élesen bírálgták azokat a nyilatkozatait, amelyeket színésztársairól tett és amelyekben körülbelül ezeket mondja: »A színésznél az agy munkája megszünik akkor, mikor szerepének *szövegét* megtanulta. Ami azután következik, az a vér, a szenzibilitás, az idegek működése. És mert a színészek tulnyomó többsége soha sem tanul egyebet, mint legjobb esetben a szerep *szövegét*, azért legnagyobb részük — ostoba!«

De hát végre mindez mellékes dolog. *Duse* elment Párisba — egyszerűen azért, hogy megkérdezze a párisiaktól, mit tartanak az ő művészetéről.

Igen ám, de az igazi párisi közönség az előadásról csaknem egészen ki volt zárva. A Renaissance színház nézőtere alig tudta befogadni a Párisban élő olaszokat, akiket *Primoli* gróf toborzott össze, azt a nagyszámu gazdag idegent, akik a Grand-Prie és a Fête des fleurs napjaiban valósággal előzőnik Párist és az író-művészvilágot. Ezek mellett az igazi színházi közönségnek alig jutott hely. Meg kellett tehát várni a második, harmadik előadást, hogy nyilvánvalóvá legyen a közönség véleménye.

Nos ez a vélemény — ha nem csalódom — a következőkben resumálható:

Az első este külső sikere zajos, kitünő volt. Sarah Bernhardt egy porszcénium-páholyban tüntetőleg tapsolta riválisát. A második, harmadik este már zajtalanabban folyt le. A nézőtér is más képet nyújtott. Nem volt semmi kozmopolita színezete.

És a második, harmadik estének közönsége első sorban azt konstátálta, hogy igen terhes dolog, mikor a hallgató kénytelen előbb lefordítani magában azt, amit a színpadról hall, hogy megérthesse. Az olasz nyelvvel folytatott küzdelmében a francia közönség nem szégyelte bevallani, hogy nagyon bizonytalan értékű műélvezetben részesült.

Maga *Sarçay* még udvariasságból sem túrtóztette annyira önmagát soha, mint a *Duseről* írott heti tárczájában. Csupa előzékenység, csupa udvariasság minden szava, melyet az olasz művésznőhöz intéz. Egészen más hangon beszélt róla, mikor Londonban látta játszani. Most tartózkodó a *vendéggel* szemben. De mai kritikája csak hangban különbözik a londonitól, lényegben ugyanaz. Ezt a *Gauthier Margitot* ma épen úgy visszautasítja, mint Londonban. Kimutatja a felfogás összes tévedéseit és szigoruan számon kéri a negyedik felvonás meghamisítását, amelynek végén *Duse* egy »operai finalet csinál a drámai igazság rovására«.

Természetes, hogy Párisban mindenki kíváncsi volt a Sarah ítéletére. Néhány lap fel is szólította, hogy nyilatkozzék. Nos, a nagy Sarah nyilatkozataiban nem volt olyan lelkes, mint vendégszeretetében. A többek között ezt mondotta:

— »Ha őszinte véleményt akarnak tőlem, meg kell vallanom, hogy a *Duse* túlzott természetessége többé nem természetes, sem tulhajtott egyszerűsége többé nem egyszerű. Mozdulataiban pedig koránt sincs annyi változatoság, mint kifejezés«.

*

Még csak azokra a tévedésekre akarok rámutatni, (és ez nálunk hazai szempontból különösen fontos), melyek a budapesti lapok párisi tudósításaiba tévedtek. Így pld. valamelyik fővárosi lap ezt írja: »Egy előkelő francia kritikus úgy nyilatkozott, hogy *Duse* párisi vendégszereplése reformáló hatással lesz a francia színészetre«.

Ezt semmiféle francia kritikus nem mondta. *Le Bary* a Comédie française tagja (aki mellesleg szólva nem a leglelkesebben nyilatkozott *Duseről*) említett annyit, hogy *Andó* nagy temperamentuma hatással lesz a francia

szerelmes színészekre. Ellenben Sarçay ugyancsak Andóról megjegyzi, hogy külső megjelenésével, mely nem a legkellemesebb marsaillei típus, modorával francia szinpadon lehetetlen Armand volna.

Végül pedig nem hagyhatom följegyzés nélkül azt sem, hogy a párisi kritika Duse egész környezetét, melyet nálunk csaknem a nemzeti színház ensembleja fölé emeltek, *teljesen jelentéktelennek találta.*

Ivánfi Jenő.

IRODALOM.

Kazár Emilnek két kötet novellája jelent meg az Athenaeum olvasótárában, *Össze-Vissza* czimen. Kazár Emil nem ma kezdte az írást; jó ideje, hogy ír, tárczákat, novellákat, bírálatokat s a nagy közönség érdeklődésében még sem tudott úgy gyökeret verni, mint nem egy, akinek kevesebb a hozzávalója. De hát ez így van; a krumpli megterem Árvában is, a buzának már melegebb ég, zsírosabb föld kell, ami annyit jelent, hogy minálunk még nincsenek meg azok a föltételek, melyek a megkülönböztetettebb s érzékenyebb lelkek számára is lehetségessé teszik a teljes kifejlést és a termékenyítő határt. Egy gazdag írói pálya derekán, gondolom, nem lehet kellemes, ha ilyen mélabus hasonlatokat applikálnak az ember öszülő fejéhez — de Kazár Emil talán az egyetlen, akinek az ilyesmi nem fáj, mert öneki csak a hazugság fáj. Az igazságnak s a maga mesterségének mély tisztelete nemesíti meg a Kazár Emil tollát s különösen a bírálatait ez teszi olyan nyugodttá, objektív, kissé hideggé, de mindig találóvá s mindig lényegbe hatóvá. Az ő kérlelhetetlenségét és következetességét kiviszi az életbe is: ő például az egyetlen, aki a Kisfaludy-Társasághoz való tartozás megtisztelő gyönyörűségéről egyszerre csak lemondott. Pedig valami nagy megtiszteltetésnek szánták, hogy újságíró létére bevásárlják s ő ezt kellő tisztelettel tudomásul is vette, ami azonban nem akasztotta meg őt abban, hogy a Társaság egynémely tagjait alaposan le ne cseplülje. Ez fáj és fölöttébb inkollégialisnak tartatott azok részéről, akik az irodalmi társaságokat a kölcsönös biztosító szövetkezetekkel tévesztik össze, Kazár Emil pedig fogta a diplomáját s ugyan csak kellő tisztelettel visszaküldte a nagyérdemű társulatnak. Az ilyen egyéniségtől ridegséget várnának, pedig inkább csupa lélek e most összegyűjtve kiadott novelláiban, melyeknek sorai közt nem egy helyütt (például *A második kötet* czimében) a humor pajkos kis manói is kidugják a fejcskéiket. Hogy a novellák gonddal vannak összeválogatva s az egyes darabok mind az igazi író műgondjával megcsinálva és kicsiszolva, az Kazár Emilnél magától értetődik. A két kötet ára 1. frt.

KÖZGAZDASÁG.

A Magyar Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság 1896-iki második évi mérlege a következő adatokat tünteti föl. *Mérleg-számla. Vagyoni:* Hajók számlái 4.838,440 frt 50 kr., hajóműhelyek 111,643 frt 70 kr., épületek számlái 550,828 frt 89 kr., állomási fel-tár 120,729 frt 79 kr., anyagok 196,357 frt 99 kr., pénztári készletek 69,661 frt 91 kr., értékpapírok 118,634 frt, adósok: 5.377,201 frt 9 kr., elsőbbségi kölcsön árfolyamkülönbözet; 139,140 frt, első berendezési költségek 6,243 frt 71 kr., összesen 11.529,381 frt 67 kr. — *Teljes:* Részvénytőke 5.000.000 frt, elsőbbségi kölcsön 4.818.600 frt, karbantartási tartalék 415,969 frt 48 kr., tartalékalap 10,196 frt 45 kr., külön tartalékalap 400,000 frt, biztosítási alap 39,666 frt 70 kr., nyugdíjalap tartalék 15,160 frt 90 kr., kisorsolt elsőbbségi kötvények 171,800 frt, elsőbbségi kölcsönkötvény szelvények 111,396 frt 50 kr., hitelezők 163,770 frt 5 kr., nyereség és veszteség 381,821 frt 59 kr., összesen 11.529,381 frt 67 kr. *Nyereség- és veszteség-számla. Tartozik:* Üzleti kiadások 1.402,829 frt 34 kr., elsőbbségi kölcsön kamat 224,568 frt, karbantartási tartalék 209,222 frt

10 kr., kibocsátási árfolyam különbözet 7,730 frt, első berendezési költségek 2,081 frt 24 kr., nyereség egyenlő 381,821 frt 59 kr., összesen 2.228.252 frt 27 kr. — *Követel:* Üzleti bevételek 1.666.293 frt 68 kr., kamatok 177,121 frt 68 kr., államsegély 362,222 frt 22 kr., nyereség áthozat 1895 évről 32,614 frt 69 kr., összesen 2.228,252 frt 27 krajczár.

Katonai biztosító intézet. Az »Első biztosító intézetnél katonai szolgálat esetére ő cs. és kir. fensége József főherceg védnöksége alatt«. (Budapest, V., Erzsébet-tér 1.) f. évi májusi havában 1,173.300 koronáról szóló belépési nyilatkozatot nyújtottak be és 1,117,128 koronáról szóló kötvény lón kiállítva. A biztosítási tőke tehát immár 25,775,993 koronára rug. Az intézet tudvalevőleg fuigyermekek számára biztosít tőkét és járadékokat a katonai szolgálat költségeinek fedezésére, illetve be nem soroztatás esetén ellátás céljából a nagykorúság idejére.

Felölös szerkesztő és kiadótulajdonos: **KISS JÓZSEF.**

Főmunkatárs: **KÓBOR TAMÁS.**

Nyersselyem básztruhákhoz való kelmét 8-65 frt-tól 42 frt 75 krig egy teljes öltönyre — Tussors- és Shantungs-Pongees valamint fekete, fehér és színes Henneberg selyem 45 krtól 14 frt 65 krig méterenként, sima, csikos, koczkázott, mintázott, damaszt s. a. t. (mintegy 240 különböző minőség, 2000 szín és mintázatban s. a. t.) a megrendelt árukat postabér és vámmentesen, házhoz szállítva, valamint mintákat postafordultával küldenek Henneberg G. (cs. és kir. udv. szállító) selyemgyáraí Zürichben. Svájcba címzett levelekre 10 kros, levelező lapokra 5 kros bélyeg ragasztandó. Magyar nyelven írt megrendelések pontosan elintéztetnek.

GRÓF KEGLEVICH ISTVÁN-FÉLE COGNAC MINDENÜTT KAPHATÓ.

Feszty-társaság körkép palotájában városliget
„Krisztus a keresztfán és Jeruzsálem“
óriási körkép.

Látható reggeli 9 órától esti 9 óráig, este villanyvilágításnál.

Belépő díj 50 kr.

Gyermekjegy és katonajegy örmestertől lefelé 30 kr

Kurz Lipót és Társa

BUDAPEST,

VIII., Szentkirályi-utca 13. sz.

Készít mindennemű nyomtatványhoz szükségelt

Cliché

czinkografia és fametszet útján.

Magyar királyi államvasutak

folyó évi nyári menetrendje.

E vonatoknak a debreczeni—máramaros szigeti vonalrészre való kiterjesztése folytán a Debreczenből jelenleg este 8 órakor M.-Szigetre induló személyvonat megszüntetett; és csak Debreczenből este 7 óra 58 perczkor induló és Szatmára éjjel 12 óra 27 perczkor érkező tehervonat személyszállításra rendeztetik be.

A Máramaros-Szigetről jelenleg éjjel 11 óra 30 perczkor induló és Debreczenbe reggel 7 óra 50 perczkor érkező személyvonat, II. III. osztályival csak Szatmár és Debreczen között hagyatik forgalomban.

Végül a jelenleg Püspök-Ladányból Szatmára d. e. 9 óra 3 perczkor érkező és az onnét d. u. 2 óra 47 perczkor Püspök-Ladányba induló személyvonat forgalma a királyházai vonalra kiterjesztetik, hol a Bátor—Királyháza közötti gyorsvonatokkal csatlakozásba hozatik. Ezen vonat Szatmárról d. e. 11 óra 50 perczkor indul és Királyháza d. u. 1 órakor érkezik; Királyházaról pedig d. u. 1 óra 33 perczkor indittatik és Szatmára d. u. 2 óra 41 perczkor érkezik.

A bátor—királyházai vonalon jelenleg Bátorról éjjel 10 óra 48 perczkor Királyháza indul és innen reggel 5 órakor Bátorra érkező személyvonatok forgalmon kívül helyezettnek.

A debreczen—füzes-abonyi vonalon Ohát-Kócsról jelenleg reggel 5 óra 11 perczkor Debreczenbe induló és innen este 6 óra 59 perczkor Ohát-Kócsra érkező vegyesvonat forgalma a Tisza-Füred—ohát-kócsi vonalrészre kiterjesztetik. E vonat Tisza-Füredről reggel 4 óra 18 perczkor fog indulni, az ellenkező irányból pedig Tisza-Füredre este 7 óra 56 perczkor fog érkezni.

A Debreczenbe való érkezési, illetve az onnan való indulási idő ugyanaz lesz, mint jelenleg.

A debreczen—nagy-léta—vértési vonalon a Szepes-Sóstóra kirándulóknak Debreczenbe való visszaszállítása érdekében június 1-étől szeptember 15-éig minden ünnep- és vasárnapon Sáránd és Debreczen között egy új vegyesvonat helyezettik forgalomba, amely Sárándról este 8 óra 33 percz. Szepes-Sóstórról este 9 órakor fog indulni és Debreczenbe éjjel 9 óra 25 perczkor fog érkezni.

A szeghalom—füzes-gyarmati vonalon Szeghalomról jelenleg d. u. 4 óra 28 perczkor Füzes-Gyarmatra induló és vissza d. u. 5 óra 51 perczkor Szeghalomra érkező vegyesvonat forgalmon kívül helyezettik.

A Füzes-Gyarmatról jelenleg d. u. 3 óra 50 perczkor Szeghalomra érkező vegyesvonat oda 4 óra 35 perczkor érkezik, s minthogy a Szeghalomról jelenleg este 6 óra 35 perczkor Füzes-Gyarmatra induló vegyesvonat az új menetrend szerint már este 6 óra 18 perczkor indittatik, a jelenlegi csatlakozások továbbra is fenn fognak állani.

A nagyvárad—szeged-rókus vonalon Hódmezővásárhely-Népkerten az összes személyszállító vonatok rendszeres meg fognak állani.

A nagyvárad—vaskohi vonalon. A jelenleg Nagyváradra d. e. 11 óra 5 perczkor érkező vegyesvonat helyett új személyvonat helyezettik forgalomba, amely Vaskohról éjjel 2 óra 51 perczkor fog indulni és Nagyváradra d. e. 8 óra 48 perczkor fog érkezni. Ezen vonat Várad-Velenczén csatlakozik a gyorsvonathoz Budapest felé.

A Nagyvárad—Püspökfürdő—Felixfürdő vonalon a múlt nyáron közlekedett vonatok a fürdőévad tartamára ismét forgalomba helyezettnek.

A kis-kapus—nagyszebeni vonalon május hó 15-étől szeptember 15-éig naponta fognak fürdővonatok közlekedni Nagyszebenből d. u. 3 órakor Vizakna községre és onnan este 7 óra 44 perczkor vissza Nagy-Szebenbe.

A sepsi-szt.-györgy—csik-szeredai vonalon. Tüsnádtól Seps-Szt.-Györgyig július és augusztus hónapokban egy vonat helyezettik forgalomba, mely vonat Tüsnádról d. e. 10 óra 3 perczkor fog indulni és Seps-Szt.-Györgyre d. u. 12 óra 5 perczkor fog érkezni, mely ott a d. u. 12 óra 30 perczkor induló személyvonathoz és ennek közvetítésével Brassóban csatlakozást talál a gyorsvonathoz Budapest és Bukarest felé.

A brassó—zernesti vonalon mindkét irányban egy-egy harmadik vegyesvonat helyezettik forgalomba. E vonat Zernestről este 7 óra 20 perczkor fog indulni és Brassóra este 8 óra 31 perczkor fog érkezni. Brassórról pedig este 9 óra 15 perczkor indittatik és Zernestre éjjel 10 óra 35 perczkor érkezik.

A budapest—arad—tövisi vonalon. Mindkét gyorsvonat Alvincz állomáson feltétlenül megállítatik.

Csaba és Arad között mindkét irányban jelenleg minden pénteken közlekedő vegyesvonat csak az aradi országos vásárok napjain fog közlekedni.

Minden ünnep- és vasárnapon, valamint a radnai bucsu napokon Arad és Mária-Radna között mindkét irányban a múlt évben is közlekedett helyi vonat ismét forgalomba helyezettik, minek folytán ezen napokon a reggel 6 óra 30 perczkor Aradról Tövisre induló és a Tövisről este 8 óra 55 perczkor Aradra érkező személyvonatoknál Arad és Mária-Radna között a szomszédos forgalmi és menettértyi jegyeknek használata kizáratik.

A helyi vonat Aradról reggel 6 óra 55 perczkor indul és Mária-Radnára d. e. 8 óra 18 perczkor érkezik; Mária-Radnáról pedig este 8 óra 3 perczkor indul és Aradra este 9 óra 19 perczkor érkezik.

Továbbá személyszállításra berendeztetik az Aradról este 6 óra 40 perczkor induló és Mária-Radnára este 8 óra 38 perczkor érkező tehervonat.

A budapest—orsóva—vercziorovai és szolnok—czeglédi vonalakon. A keleti expresszvonat, Bécsből korábban való érkezése folytán, Budapest ny. p. u.-ból már éjjel 12 órakor indittatik és Vercziorovára d. e. 9 óra 47 perczkor érkezik.

Kecskemétről reggel 5 órakor kiindulólág egy új helyi személyvonat helyezettik forgalomba, amely Budapest ny. p. u.-ba reggel 8 óra 20 perczkor érkezik.

A jelenleg Szegedről d. e. 10 óra 30 perczkor Budapest ny. p. u.-ba érkező és az onnan d. u. 4 óra 35 perczkor Szegedre induló személyvonatok az összes megállóhelyeken megállítatnak.

A Vercziorováról reggel 7 óra 15 perczkor Budapest ny. p. u.-ba érkező személyvonatnak a czegléd—budapesti vonalrészre való mentesítése czéljából a

jelenleg Szolnokról reggel 4 órakor, illetve Czeglédre reggel 5 óra 6 perczkor Budapest ny. p. u. felé induló közvetlen személyvonat Szolnokról már éjjel 3 óra 5 perczkor és Czeglédre már reggel 4 óra 25 perczkor fog indulni és Budapestre reggel 6 óra 45 perczkor érkezik.

Végül a Czeglédre jelenleg reggel 7 óra 42 perczkor Szegedre érkező és az onnét d. u. 5 óra 20 perczkor Czeglédre visszainduló személyvonatok forgalma Czegléd és Kecskemét között megszüntetettik.

A budapest—lajos-mizsei vonalon mindkét irányban egy-egy új személyvonat helyezettik forgalomba, amely Lajos-Mizséről éjjel 11 óra 55 perczkor fog indulni és Budapestre d. u. 3 óra 10 perczkor fog érkezni; Budapestről pedig este 7 óra 20 perczkor indittatik és Lajos-Mizsére d. e. 11 óra 2 perczkor érkezik; a Lajos-Mizséről jelenleg d. u. 3 órakor induló vegyesvonat 6 óra 50 perczkor fog indulni és Budapestre éjjel 11 órakor fog érkezni.

A temesvár—báziási vonalon, vagy jelenleg Báziásról d. u. 4 óra 20 perczkor Temesvárra induló személyvonat Verseczen vagy Gattajáról érkező személyvonattal hozott csatlakozásba.

A temesvár—buziási vonalon június 1-től szeptember 30-ig a fürdőidény tartamára minokét irányban egy-egy új személyvonat helyezettik forgalomba, amely Buziásról d. e. 11 óra 25 perczkor fog indulni és Temesvárra d. u. 12 óra 56 perczkor fog érkezni. Temesvárról pedig d. u. 2 óra 40 perczkor indittatik és Buziásra d. u. 4 óra 14 perczkor érkezik.

A budapest—belgrádi vonalon, a keleti expressz-vonat Bécsből korábban történő érkezése folytán, Budapest k. p. u.-ból már éjjel 12 óra 20 perczkor fog indulni és Belgrádba reggel 6 óra 20 perczkor fog érkezni.

A jelenleg Budapestről Belgrádba este 8 óra 55 perczkor induló vegyesvonat a budapest—szabadkai vonalrészre személyvonattá átalakított, mely Budapestről éjjel 10 óra 20 perczkor indul és Szabadkára a jelenlegi csatlakozásoknak érintetlenül való hagyása mellett reggel 4 óra 9 perczkor érkezik.

A kecskemét—fülőpszállási vonalon a helyiérdek jobb kielégítése czéljából, a Kecskemétről jelenleg reggel 7 óra 30 perczkor induló vegyesvonat az új menetrend szerint, már reggel 4 órakor fog indulni és Fülőpszállásra reggel 6 órakor érkezik; a Fülőpszállásról jelenleg d. e. 11 óra 30 perczkor induló vegyesvonat pedig a budapesti csatlakozásnak felvétele végett csak este 6 óra 56 perczkor fog indulni és Kecskemétre éjjel 9 óra 12 perczkor fog érkezni.

A szeged-rókus—szabadkai vonalon, Palics és Szeged-Rókus, valamint Palics és Szabadka között június 1-től szeptember 15-éig a fürdővonatok következőleg közlekednek:

Ünnep- és vasárnapokon indulás Szeged-Rókusról d. u. 1 óra 15 perczkor Palicsra és onnan este 9 óra 5 perczkor vissza Szeged-Rókusra; továbbá naponta indulás Szabadkáról d. u. 5 óra 10 percz és este 7 óra 40 perczkor Palicsra, onnét Szabadkára pedig este 6 óra 55 perczkor és este 8 óra 10 perczkor.

Ezenkívül forgalomba helyezettik május 15-től szeptember 15-éig mindkét irányban naponta közlekedő személyvonat, melynek indulása Szabadkáról reggel 7 óra 15 perczkor, érkezése Palicsra reggel 7 óra 30 perczkor lesz, Palicsról visszaindulás reggel 7 óra 40 perczkor és érkezése Szabadkára reggel 7 óra 55 perczkor.

Végül forgalomba helyezettik május 1-től szeptember 30-ig Szabadka és Palics között 2—2 új naponként közlekedő személyvonat. E vonatok Szabadkáról d. u. 3 óra 30 perczkor és este 10 óra 36 perczkor; Palicsról vissza pedig d. u. 4 óra 13 perczkor és este 11 óra 15 perczkor indulnak.

A szabadka—dáljai és az új-dombovár—dálja—liosna-bródi vonalon. Budapestnek Boszniával való kedvezőbb összeköttetése czéljából Szabadka—Dálja—Bosna—Bród között mindkét irányban s mindhárom kocsiosztályt szállító gyorsvonat forgalomba helyezettik.

Ezen gyorsvonat Szabadkáról csatlakozással a Budapest k. p. u.-ról az új menetrend szerint d. u. 2 óra 40 perczkor induló gyorsvonathoz este 6 óra 22 perczkor indul és Dáljára este 9 óra 28 percz, Bosna-Bródba éjjel 12 óra 20 perczkor érkezik s ott közvetlenül csatlakozik a boszna-hercegovinai államvasut személyvonatához, az ellenkező irányban pedig Bosna—Bródról ugyancsak közvetlen csatlakozással a boszna-hercegovinai államvasut személyvonatához éjjel 8 óra 20 perczkor indul és Dáljára reggel 6 óra 7 perczkor, Szabadkára pedig d. e. 9 óra 27 perczkor érkezik s ott közvetlenül csatlakozik a Budapest k. p. u.-ra d. u. 1 óra 5 perczkor érkező gyorsvonathoz.

Ezen gyorsvonatnak forgalomba helyezése folytán a jelenleg Szabadkáról este 6 óra 32 perczkor Dáljára induló személyvonat csak Zomborig fog közlekedni, a jelenleg Dáljáról d. e. 8 óra 43 perczkor Szabadkára érkező személyvonat helyett pedig Zomborról Szabadkára egy új személyvonat fog közlekedni, mely Zomborról reggel 4 óra 46 perczkor indul és Szabadkára reggel 6 óra 55 perczkor érkezik.

Továbbá megjegyzetük, hogy a jelenleg Bródról éjjel 12 óra 1 perczkor Pécsre és az onnét este 8 óra 18 perczkor Bródra induló személyvonatnak forgalma csak Pécs és Eszék, illetve Bród és Bosna-Bród között tartatik fenn.

Végül Bródból reggel 4 órakor Pécs felé induló személyvonat már Bosna-Bródtól fog közlekedni, ahonnan éjjel 3 óra 30 perczkor fog indulni.

Az eszék—új-kapella—batrinai és a platernicza—pozsegai vonalakon. A jelenleg Új-Kapella Batrináról d. u. 1 óra 23 perczkor Pozsegára induló vegyesvonat a Bródról jelenleg d. u. 1 óra 28 perczkor Zágráb felé induló személyvonattal való csatlakozás létesítése czéljából d. u. 2 óra 30 perczkor indittatik és Pozsegára d. u. 4 óra 12 perczkor érkezik.

A borovó—vukovári vonalon. Az Eszék és Bród között megszüntetendő éjjeli személyvonatokhoz Borovón csatlakozó vonatok szintén megszűnnek, ellenben a Budapest és Bród között forgalomba helyezendő gyorsvonatokhoz csatlakozó vonatok úgy Vukovárról, valamint Vukovarra létesítetnek.

A ruma-vrdniki vonalon. A jelenleg Rumáról Vrdnikre d. e. 9 óra 18 perczkor induló és onnét d. u. 5 óra 48 perczkor Rumára visszaérkező tehervonatknál a személyszállítás megszüntetettik.

(Folytatás következik.)

NYÁRI-OCCASIO 1897!

➡ Nagy választék! ➡

➡ Rendkívül olcsó árak! ➡

Szintartó **Levantine**, métere 16, 22, 26, 30 kr.
Remek, francia **Batisztok**, métere 35 kr. (előbb 60 kr.)
Legujabb angol **Zephir**-ek, métere 46, 52 kr.
Atlasz-Satin, legf. min. métere 40, 58 kr. (legujabb minták.)
A-jour anglais **Batiszt**-ek (fehér) métere 24, 38, 52, 56 kr.

Zephir-Brocat, minden színben, métere 22 kr. (mélyen leszállított ár).
Selyem-Zephirek (Haute Nouveaute) métere 90 kr.-tól feljebb.
Mélyen leszállított áru **selyem-szövetek** métere 60, 85 kr.
Voile de laine (remek minták) métere 57, 65, 80 kr.

Remek, nagyon finom, legujabb divatu selyem- és gyapju-szövetek az előrehaladt évad folytán rendkívül leszállított árakon.

LESSNER D.

áruháza.

Bécs, VI., Mariahilferstrasse 81–83.

➡ Vidékre minták és képes árjegyzékek ingyen és bérmentve küldetnek. ➡

„Kosciuszko lengyel csatakörkép“

a legszebb panoráma ez idő szerint Európában. Ujra beállítva,
teljes világításban

➡ látható az Aréna-uton ➡

az új műcsarnokkal szemben.

Belépő-díj 50 kr.

Belépő-díj 50 kr.

LIPIK JÓDFÜRDŐ SZLAVÓNIÁBAN.

Első díjakkal kitüntetve: Budapest 1885. és 1896. London 1892.
Bécs 1894. Róma 1894.

Vasuti állomások: Pakratz-Lipik (déli vasut), menettérti
jegyek 33% árengedménnyel és Okucsán (m. á. v.)
zónatarifa.

Egyetlen jódos alkalikus hőforrás a kontinensen. Állandó
hőfoka 64 C. Hegyek által védett égélj.

A lipiki hévíz nagymennyiségű natrontartalmánál (magyar
Ems), valamint magas hőfoka és jódos összeköttetéseivel fogva ivó-
és fürdő-kúra gyanánt a legjobb sikerrel használtatik a test nyák-
hártyáinak mindennemű hurutos bántalmainál (gyomor-, bél-, gége-
hurut stb.), csúszos és köszvényes bajoknál e forrás első helyen áll
az európai források között, ugyancsak mirigy- és vérbajoknál, gör-
vénykóránál, izzadmányoknál stb. is. Mint hivatalos fürdőorvos Dr.
Marschalko Tamás működik.

Legnagyobb fényűző és pompával berendezett és színpaddal
ellátott gyógyterem, új étterem és kávéházi helyiségek, nagy új
gyógyszállodák. Villamos világítás. Igen kiterjedt árnyékos park.
Pompás és nagy fedett sétány bazárhelyiségekkel, a legnagyobb
luxussal és kényelemmel berendezett porcellán, márvány és izzasztó
fürdők, terjedelmes fürdőmedenczék (Tepidarium).

Jódvíz szétküldés

mindig friss töltésben az igazgatóság által. Főraktár Magyarorszá-
gon: Édeskuty L. Budapest; Ausztriában: Ungár S. Bécs, Jasom-
irgottgasse 4., Mattoni Henrik Bécs, Tuchlauben, valamint minden
nagyobb droguistánál. — Bármily felvilágosítással készséggel szolgál

a lipiki fürdőigazgatóság.

Hirdetések felvételnek

„A Hét“ kiadóhivatalában.

VII. kerület, Erzsébet-körut 6. szám.

➡ **BETÖRÉS** ➡

elleni

biztosításokat

a legelőnyösebb feltételek és jutányos díjtételek mellett eszköz a

Hazai általános biztosító részv.-társ.

Budapest, V., Dorottya-uteza 7. szám.

➡ Ügynökök felvételnek. ➡